7016 5 249

Rudiménta Ioánnis Deſpautérii Niniuítæ.

Cum accéntibus.

LVTETIAE,
Ex officína Robérti Stéphani.
M. D. LIX.

DESPAVTERIVS M. IOANNI Vineano Vuormholtenſi compatri ſuo chariß. S.

CONQVESTI ſunt apud nos plerique, in quorum & tu albo Vineane doctiſsime, nondum puerorum rudimenta reperiri ulla pueris ſatis facilia, quòd etiam in meis nonnulla deprehendantur Grammaticæ ueſtibulum adeuntibus nimis ardua. Quocirca cum amicis compluſculis me rogaſti, ut rudimenta ſecundò ederem, modo (ſi fieri poſſet) faciliori excogitato. Parui amicorum uotis, hoc certè libentius, quòd ſciui priorem editionem adhuc crudam fuiſſe præcipitatam. Itaque opuſculum elucubraui tripertitum. Prima pars minutiſsima quæque continet breuiſsimé. Secunda uulgatiores Latinitatis regulas complectitur: quibus mediocriter cognitis, primam Grammaticæ noſtræ, uel Alexandri, &c. partem bonis auibus adoleſcentuli adeant. Tertia pars maiora quædam habet & firmiora, illuminatis iam paululum ingeniis. Vernaculum nuſquam adieci, hanc prouinciam præceptoribus relinquens, ut qui non noſtratibus ſolùm hoc opuſculum ſcripſi, uerumetiam Gallis, Hiſpanis, Anglis, &c. Adieci quæſtiunculas fortaßis non omnino aſpernandas, De pœnitentia, confeßione, peccatis, articulis fidei, & id genus reliquis: ut ab ineunte ætate ſacris pueri imbuantur, citra quæ uana ſunt omnia. Hanc ergo ſecundam rudimentorum editionem tuo nomini dicatam, qui puerorum doctor es diligentiſsimus, boni conſule: & meam apud Bergenſes famam à Deſpauteriomaſtigibus uiriliter tuêre, cum amico communi M. Ioanne Centipondio, medico expertiſsimo. Vale Comminij, Quarto Idus Decemb. An. M.D.XIIII.

Ioannis Deſpau-
TE'RII RVDIMENTA.

DE PARTIBVS Grammáticæ.

PArtes Grammáticæ quot ſunt? Quátuor. Quæ? Lítera, vt a: Syllaba, vt Pa: Díctio, vt Pater: Orátio, vt Pater noſter.

Quid eſt lítera? Mínima pars vocis compóſitæ, quæ ſcribi poteſt indiuídua.

Quot ſunt líteræ? Vigínti duæ? Quæ? A, b, c, d, e, f, g, i, k, l, m, n, o, p, q, r, ſ, t, v, x, y, z. Quare omíttis h? Quia lítera non eſt, ſed aſpiratiônis nota. Quare omíttis &c, ꝰ, &c? Quia líteræ non ſunt, ſed ſyllabârum compéndia, ſiue abbreuiatiónes.

Quótuplex eſt lítera? Duplex. Quómodo? Vocâlis & cónſonans.

Quid eſt vocâlis? Quæ plenam per ſe vocem facit.

Quot ſunt vocáles? Quinque. Quæ? A, e, i, o, u: quibus ádditur y Græca.

Quid eſt cónſonans? Lítera quæ cum vocáli ſonat, vt b cum e.

Digitized by Google

Quot ſunt conſonántes? Séxdecim. Quæ? B, c, d, f, g, k, l, m, n, p, q, r, ſ, t, x, z.

Quid eſt ſyllaba? Literârum comprehénſio ſub vnico ſpíritu, & aliquándo vna líteral: vt, Aue.

Quid eſt diphthóngus? Duârum vocálium in eâdem ſyllaba vim ſuam retinéntium cõpléxio.

Quot ſunt diphthóngi? Quátuor. Quæ? æ, œ, au, eu, & in paucis, ei: vt Ænéas, cœna, aúdio, euge, hei. Pro æ & œ, profértur nunc e.

Quid eſt díctio? Mínima pars oratiônis áliquid ſigníficans: vt Homo.

Quid eſt orátio? Dictiônum cóngrua ordinátio: vt Homo albus.

DE PA'RTIBVS orationis.

Partes oratiônis quot ſunt? Octo. Quæ? Nomen, Pronômen, Verbum, Aduérbium, Partićipium, Coniúnctio, Præpoſítio, Interiéctio.

Quot ſunt partes oratiônis declinábiles? Quátuor. Quæ? Nomen, Pronômen, Verbum, Partićipium.

Quot ſunt partes oratiônis indeclinábiles? Quátuor. Quæ? Aduérbium, Coniúnctio, Præpoſítio, Interiéctio.

De Nómine.

OEta, quæ pars oratiônis? Nomen. Quare? Quia ſigníficat ſubſtántiam cum qualitâte própria vel cõmúni.

Poêta, quale nomen? Subſtantîuum. Quare? Quia poteſt per ſe ſtare cum verbo in ſenſu perfécto: vt, Poêta ſcribit.

Albus, quale nomen? Adiectîuum. Quare? Quia non poteſt per ſe ſtare cum verbo in ſenſu perfécto: vt, Albus currit, non dícitur: ſed, Albus equus currit.

Nómini quot áccidũt? Sex. Quæ? Quálitas, Cõparátio, Genus, Númerus, Figûra, Caſus: quibus iúngimus cum declinatiône ſpéciem.

Poêta, cuius qualitâtis? Appellatíuæ. Quare? Quia niſi res deſint, multôrum nomen eſt in vnica ſignificatiône.

Roma, cuius qualitâtis? Própriæ. Quare? Quia in vnica ſignificatiône vnîus nomẽ eſt.

Quot ſunt qualitátes in nómine? Duæ. Quæ? Própria & appellatîua.

Poêta comparâtur? Non. Quare? Quia eius ſignificátio augéri vel mínui nequit in comparándo.

Albus comparâtur? Ita. Quare? Quia eius ſignificátio poteſt augéri vel mínui in com-

parándo:vt, Albus,álbior,albíſſimus.

Poëta,cuius gradus cõparatiônis?Nullîus. Quare?Quia nullũ ſubſtantîuum cõparâtur.

Albus,cuius gradus cõparatiônis? Poſitíui. Quare? Quia ſigníficat rem ſuã ſine excéſſu.

Albior,cuius gradus comparatiônis?Comparatíui. Quare? Quia ſigníficat rem ſuam cum excéſſu non ſummo.

Albíſſimus, cuius gradus comparatiônis? Superlatíui. Quare? Quia ſigníficat rem ſuã cum excéſſu ſummo.

Comparatiônis gradus quot ſunt? Tres. Qui? Poſitîuus,vt Doctus:Comparatîuus, vt Dóctior:Superlatîuus,vt Doctíſſimus.

Poêta, cuius géneris? Maſculíni. Quare? Quia declinâtur cum hic: vt hic Poêta.

Muſa, cuius géneris? Fœminíni. Quare? Quia declinâtur cum hæc: vt Nominatíuo hæc Muſa.

Templum,cuius géneris? Néutri. Quare? Quia declinâtur cum hoc: vt Nominatíuo hoc templum.

Parens,cuius géneris?Commûnis. Quare? Quia declinâtur cum hic & hæc: vt Nominatíuo hic & hæc parens.

Felix,cuius géneris? Omnis. Quare?Quia declinâtur cum hic & hæc & hoc: vt Nominatíuo hic & hæc & hoc Felix.

Paſſer, cuius géneris? Epicœni. Quare? Quia ſub vno artículo máſculum & femél-lam ſigníficat: vt hic Paſſer.

Dies, cuius géneris? Dúbij. Quare? Quia pro eâdem re in vário génere reperîtur: vt hic vel hæc Dies.

Génera nóminũ quot ſunt? Septem. Quæ? Maſculînum, fœminînum, néutrum, commûne, omne, epicœnum, & dúbium.

Poêta, cuius númeri? Singulâris. Quare? Quia ſinguláriter profértur.

Poétæ, cuius númeri? Plurâlis. Quare? Quia pluráliter profértur.

Quot ſunt númeri in nómine? Duo. Qui? Singulâris, vt hic Magíſter: Plurâlis, vt hi Magíſtri.

Poêta, cuius figúræ? Símplicis. Quare? Quia nequit díuidi in duas partes vel plures intelligíbiles priôris ſenſus capáces.

Reſpública, cuius figúræ? Cõpóſitæ. Quare? Quia poteſt díuidi in duas partes, vel in plures intelligíbiles priôris ſenſus capáces: vt in Res & pública.

Figúræ nóminum quot ſunt? Duæ. Quæ? Simplex, vt Decens, potens: Compóſita, vt Indecens, ímpotens.

Poêta, cuius caſus? Nominatíui. Quare? Quia in eo caſu declinándo reperîtur: vt

Nominatíuo hic Poêta.

Quot ſunt caſus in nómine? Sex. Qui? Nominatîuus, genitîuus, datîuus, accuſatîuus, vocatîuus, ablatîuus.

Poêta, quotæ declinatiônis? Primæ. Quare? Quia eius genitîuus cum datíuo déſinit in æ diphthóngum: vt Poêta, poétæ, poétæ.

Dóminus, quotæ declinatiônis? Secúndæ. Quare? Quia eius genitîuus déſinit in i, & datîuus in o: vt, Dóminus, dómini, dómino.

Homo, quotæ declinatiônis? Tértiæ. Quare? Quia eius genitîuus déſinit in is, & datîuus in i: vt, Homo, hóminis, hómini.

Manus, quotæ declinatiônis? Quartæ. Quare? Quia eius genitîuus déſinit in us, & datîuus in üi: vt, Manus, manus, mánüi.

Spécies, quotæ declinatiônis? Quintæ. Quare? Quia eius genitîuus déſinit in ei, & datîuus in ei: vt, Spécies, ſpeciéi, ſpeciéi.

Quot ſunt declinatiónes nóminũ? Quinq;. Quæ? Prima, ſecúnda, tértia, quarta, quinta.

Declína poêta. Nominatíuo hic poêta, Genitíuo huius poétæ, Datíuo huic poétæ, Accuſatíuo hunc poêtam, Vocatíuo ô poêta, Ablatíuo ab hoc poéta. Et plurâliter, Nominatíuo hi poétæ, Genitíuo horum poetârum, Datíuo his poétis, Accuſatíuo hos poétas, Vocatíuo ô poétæ, Ablatíuo ab his poétis.

257

Poêta,cuius ſpeciéi? Deriuatíuæ. Quare? Quia deriuâtur ab álio. A quo? A ποιέω,id eſt fácio,creo: quia poêta eſt factor cárminum.

Res,cuius ſpeciéi? Primitíuæ. Quare? Quia à nullo deriuâtur.

Quot ſunt ſpécies in nómine? Duæ. Quæ? Primitîua & deriuatîua.

Poêta, quotæ perſónæ? Tértiæ. Quare? Quia ſignificat rem de qua ſit ſermo. Nam omne nomen, omne pronômen, omne participium,eſt tértiæ perſónæ:præter Ego cum cáſibus ſuis, quod eſt primæ perſónæ: & Tu cum ſuis cáſibus, quod cum omni vocatíuo eſt ſecúndæ perſónæ.

De Pronómine.

Go,quæ pars oratiônis? Pronômen. Quare? Quia loco próprij nóminis pónitur, & certã ſignificat perſónã.

Quot ſunt pronómina? Quíndecim. Quæ? Ego, tu, ſui, ille, ipſe, iſte, hic, is, meus, tuus, ſuus, noſter, veſter, noſtrâs, veſtrâs.

Ego, quale pronômen? Demonſtratîuum. Quare? Quia per ipſũ áliquid demõſtrâmus.

Quot ſunt pronómina demonſtratîua? Decem. Quæ? Ego,tu, hic, iſte,meus,tuus,noſter,veſter,noſtrâs,veſtrâs.

Quale pronômen eſt Is? Relatîuum. Quare? Quia per ipſum áliquid referimus: vt, Díligo Ioánnem & fílium eius.

Quot ſunt pronómina relatîua? Quátuor. Quæ? Is, ſuus, ipſe, ſui. Ille, refert & demónſtrat, vt Hic aliquándo.

Pronómini quot áccidunt? Sex. Quæ? Spécies, genus, númerus, figûra, perſôna, caſus cum declinatiône.

Ego, cuius ſpeciéi? Primitíuæ. Quare? Quia à nullo deriuâtur.

Quot ſunt pronómina primitíuæ ſpeciéi? Octo. Quæ? Ego, tu, ſui, ille, ipſe, iſte, hic, is.

Meus, cuius ſpeciéi? Deriuatíuæ. Quare? Quia deriuâtur ab álio. A quo? A genitíuo Mei.

Quot ſunt pronómina deriuatíuæ ſpeciéi? Septem. Quæ? Meus, tuus, ſuus, noſter, veſter, noſtrâs, veſtrâs.

Quot ſunt ſpécies in pronómine? Duæ. Quæ? Primitîua & deriuatîua.

Ego, cuius géneris? Omnis. Quare? Quia omni géneri cónuenit: vt Ego vir, ego múlier, ego ánimal.

Quot ſunt pronómina omnis géneris? Quinque. Quæ? Ego, tu, ſui, noſtrâs, veſtrâs.

Ille, cuius géneris? Maſculíni. Quare? Quia maſculíno géneri cónuenit: vt Ille puer.

259

Illa,cuius géneris?Fœminíni.Quare?Quia fœminíno géneri cónuenit:vt Illa menſa.

Illud,cuius géneris? Néutri. Quare? Quia néutro géneri cónuenit:vt Illud templum.

Génera pronóminum quot ſunt?Quátuor Quæ?Maſculînum,fœminînum,néutrum,& omne.

Ego, cuius númeri?Singulâris. Nos,cuius númeri? Plurâlis.

Ego,cuius figúræ?Símplicis. Egomet,cuius figúræ?Compóſitæ.

Ego,quotæ perſónæ?Primæ. Quare?Quia ſigníficat rem de ſe loquéntem.

Quot ſunt pronómina primæ perſónæ? Vnum. Quod?Ego,mei vel mis, &c.

Tu, quotæ perſónæ? Secúndæ. Quare? Quia ſigníficat rem ad quam fit ſermo.

Quot ſunt pronómina ſecúndæ perſónæ? Vnum. Quod? Tu,tui,vel tis,cum omni vocatíuo.

Ille,quotæ perſónæ? Tértiæ. Quare? Quia ſigníficat rem de qua fit ſermo.

Quot ſunt pronómina tértiæ perſónæ?Réliqua ómnia.

Perſónæ pronóminum quot ſunt? Tres. Quæ?Prima,ſecúnda,tértia.

Ego, cuius caſus? Nominatíui. Quare? Quia in eo caſu declinándo reperîtur.

Ego,quotæ declinatiônis? Primæ. Quare? Quia eius genitîuus déſinit in i, & datîuus in i: vt Ego,mei,mihi.

Quot ſunt pronómina primæ declinatiônis? Tria.Quæ?Ego, Tu, Sui.

Ille, quotæ declinatiônis? Secúndæ.Quare? Quia eius genitîuus déſinit in ïus ſyllabas, vel ius ſyllabam: vt Ille illîus,Hic huius.

Quot ſunt pronómina ſecúndæ declinatiônis? Quinque. Quæ? Ille,ipſe,iſte,hic,is, cum Idem.

Meus, quotæ declinatiônis? Tértiæ.Quare? Quia eius genitîuus déſinit in i vel in æ, & datîuus in o vel in æ: vt Meus mei meo, Mea meæ meæ.

Quot ſunt pnómina tértiæ declinatiônis? Quinq;.Quæ?Meus,tuus,ſuus,noſter,veſter.

Noſtrâs, quotæ declinatiônis? Quartæ. Quare? Quia eius genitîuus déſinit in âtis, & datîuus in áti: vt, Noſtrâs,noſtrâtis, noſtráti.

Quot ſunt pronómina quartæ declinatiônis? Duo. Quæ? Noſtrâs & Veſtrâs.

Quot ſunt declinatiónes pronóminum? Quátuor. Quæ? Prima, ſecúnda, tértia, quarta.

Declína Ego. Perſónæ primæ,géneris omnis, Ego, mei vel mis, &c.

De Verbo.

AMo, quæ pars orationis? Verbum. Quare? Quia eſt pars orationis cum tempore & perſona, ſine caſu, aut agere aliquid, aut pati, aut neutrum ſignificans. Agere, vt Verbero. Pati, vt Verberor. Neutrum, vt Sum.

Amo, quale verbum? Perſonale. Quare? Quia niſi ſit defectiuum, per tres diſtinctas perſonas in vtroque numero coniugatur: vt, Amo, amas, amat, &c.

Oportet, quale verbum? Imperſonale. Quare? Quia quum ſit plenum, coniugatur ſolum per vocem ſimilem tertiæ perſonæ ſingularis numeri? vt Oportet, oportebat, oportuit, &c.

Quotuplex eſt verbum? Duplex. Quomodo? Perſonale & Imperſonale.

Oportet, quale imperſonale? Actiuæ vocis. Quare? Quia in t deſinit: & vernaculè dicitur, Gallicè per *il:* Theutonicè per *het:* vt Oportet, *il fault, het moet.*

Amatur, quale imperſonale? Paſſiuæ vocis, Quare? Quia in tur deſinit: & vernaculé dicitur, Gallicé per *on*, Theutonicè per *men:* vt Amatur, *On aime, ment mint.*

Quótuplex eſt imperſonâle? Duplex. Quó modo? Actíuæ vocis & paſsíuæ.

Verbo quot áccidũt? Septem. Quæ? Quálitas, coniugátio, genus, númerus, figûra, tempus, perſôna.

Amo, cuius qualitâtis? Quálitas verbi eſt in modis & in formis.

Amo, cuius modi? Indicatíui. Quare? Quia per ipſum áliquid indicâmus: vt Amo ſciéntiam.

Ama, cuius modi? Imperatíui. Quare? Quia per ipſũ áliquid imperâmus: vt Paréntes ama

Amârem, cuius modi? Optatíui. Quare? Quia per ipſum áliquid optâmus: vt Vtinam Deum amáres.

Amáuerim, cuius modi? Coniũctíui. Quare? Quia ipſi álterum verbum coniúngimus: vt, Si me amáueris, redamáberis.

Amâre, cuius modi? Infinitíui. Quare? Quia neque númerum, neque perſônam finit, id eſt, per ſe récipit.

Quot ſunt modi in verbo? Quinque. Qui? Indicatîuus, Imperatîuus, Optatîuus, Cõiunctîuus, Infinitîuus.

Amo, cuius formæ? Perféctæ. Quare? Quia à nullo deriuâtur.

Eſúrio, cuius formæ? Meditatíuæ. Quare? Quia cum primitíuo ſignificat meditári, ſiue

pótius deſiderâre:vt Eſúrio,cúpio eſſe:Dictúrio, cúpio dícere. Semper in úrio, & quartæ coniugatiônis.

Léctito,cuius formæ?Frequẽtatíuæ. Quare? Quia cũ primitíuo ſignificat frequénter: vt Léctito, id eſt,frequénter lego.Curſo,frequénter curro.Semper in to,vel ſo,vel xo, vt Nexo: & ſunt primæ coniugatiônis.

Caléſco,cuius formæ?Inchoatíuæ.Quare? Quia cũ primitíuo augménti inchoatiônem ſignificat:vt Caléſco, id eſt,incípio magis calêre quàm cálui. Semper in ſco,& ſunt tértiæ coniugatiônis: vt Tepéſco,Sordéſco.

Formæ verbôrũ quot ſunt?Quátuor.Quæ? Perfécta,vt Lego:Meditatîua,vt Eſúrio:Frequentatîua,vt Léctito: Inchoatîua,vt Ferueſco,Caléſco.

Amo,quotæ cõiugatiônis? Primæ.Quare? Quia habet a longum ante re vel ri in infinitíuo:vt Amo,amâre:Amor,amári.Excípitur Do,dare,quia a corréptum habet.

Dóceo, quotæ coniugatiônis? Secúndæ. Quare? Quia habet e longum ante re vel ri in infinitíuo: vt Dóceo,docêre:Dóceor, docéri:Miſéreor,miſeréri.

Lego,quotæ cõiugatiônis? Tértiæ. Quare? Quia habet e breuem ante re in infinitíuo, vel ante ris in indicatíuo:vt Lego,légere:Le-

gor,légeris: Loquor,lóqueris.

Aúdio, quotæ coniugatiônis? Quartæ. Quare? Quia habet i longum ante re vel ri in infinitíuo: vt Aúdio,audîre: Aúdior, audíri: Métior,metíri.

Coniugatiónes verbôrũ quot ſunt? Quátuor. Quæ? Prima,ſecúnda,tértia,quarta.

Amo,cuius géneris? Actíui. Quare? Quia défínit in o,& accépta r lítera, facit ex ſe paſſíuum: vt Amo,amor: Lego,legor.

Amor, cuius géneris? Paſſiui. Quare? Quia in r défínit,& ea dempta, redit in actîuum: vt Amor,amo.

Sédeo, cuius géneris? Néutri. Quare? Quia in o défínit,& accéptar, Latînum non eſt: nam Sédeor non dícitur.

Loquor,cuius géneris? Deponéntis. Quare? Quia défínit in r, & ea dempta, Latînum non eſt: nam Loquo non dícitur.

Lárgior,cuius géneris? Commûnis. Quare? Quia in r défínit, & ea dempta, Latînum nõ eſt: & habet vtránq; ſignificatiônem,actîuam & paſſîuã: vt Lárgior te, lárgior à te. Da cõmúnia. Vulgatiôra ſunt hæc, Lárgior, Expérior, Vénєror, Moror, O'ſculor, Hortor, Críminor, Ampléctor, Intérpretor, Hóſpitor.

Quot ſunt género in verbo? Quinque. Quæ? Actîuum, paſſîuum, néutrum, depó-

265

nens,commûne.

Amo,cuius númeri? Singulâris. Amâmus, cuius númeri? Plurâlis.

Amo, cuius figúræ? Símplicis. A'damo, cuius figúræ? Compóſitæ.

Amo, cuius témporis? Præſéntis. Quare? Quia rem nunc eſſe vel fieri ſignificat.

Amáui, cuius témporis? Prætériti. Quare? Quia rem præteriiſſe ſignificat: ſic Amâbam & Amáueram.

Amâbo, cuius témporis? Futúri. Quare? Quia rem futûram eſſe ſignificat.

Quot ſunt témpora in verbo? Tria. Quæ? Præſens, prætéritum, & futûrum.

Amo, quotæ perſónæ? Primæ. Quare? Quia attribúitur rei de ſe loquénti: vt, Ego amo.

Amas, quotæ perſónæ? Secúndæ. Quare? Quia attribúitur rei ad quam fit ſermo: vt Tu amas.

Amat, quotæ perſónæ? Tértiæ. Quare? Quia attribúitur rei de qua fit ſermo: vt, Petrus amat.

Quot ſunt perſónæ in verbo? Tres. Quæ? Prima, vt Lego: Secúnda, vt Legis: Tértia, vt Legit.

De Aduérbio.

Odie, quæ pars oratiônis? Aduérbiũ.
Quare? Quia eſt pars oratiônis quæ adiécta verbo, ſignificatiônem eius explânat atque implet.

Aduérbio quot áccidũt: Tria. Quæ? Significátio, comparátio, & figûra cum ſpécie.

Hódie, cuius ſignificatiônis? Témporis. Quare? Quia per ipſum, tẽpus ſignificâmus.

Significatiónes aduerbiôrum quot ſunt? Penè innúmeræ: vt Loci, témporis, &c.

Da loci, &c.

Hódie, cuius gradus comparatiônis? Nullîus. Quare? Quia eius ſignificátio nequit augéri vel mínui in comparándo.

Doctè, cuius gradus comparatiônis? Poſitíui: Dóctius, comparatíui: Doctíſſimè, ſuperlatíui.

Hódie, cuius figúræ? Compóſitæ. Ex quibus? Ex hoc & die.

Nunc, cuius figúræ? Símplicis.

Hódie, cuius ſpeciéi? Deriuatíuæ.

Nunc, cuius ſpeciéi? Primitíuæ.

267

De Participio.

A Mans, quæ pars oratiônis? Particípium. Quare? Quia eſt pars oratiônis partem cápiens nóminis, partémque verbi.

Quid récipit à nómine? Génera & caſus.
Quid à verbo? Témpora & ſignificatiónes.
Quid ab vtrôque? Númerum & figûram.

Particípio quot áccidũt? Sex. Quæ? Genus, caſus, tempus, ſignificátio, númerus, figûra.

Amans, cuius géneris? Omnis, vt omne particípium in ans & in ens.

Amâtus, cuius géneris? Maſculíni: Amâta, fœminíni: Amâtum, néutri.

Amans, cuius caſûs? Nominatíui.

Amans, quotæ declinatiônis? Tértiæ.

Quot ſunt declinatiónes in particípio? Tres. Nam ómnia in ans & in ens, ſunt tértiæ declinatiônis nóminis: ómnia in us & in um, ſecúndæ: & fœminîna in a, primæ.

Amans, cuius témporis? Præſéntis. Quare? Quia déſinit in ans & in ens: vt Legens.

Amâtus cuius témporis? Prætériti. Quare? Quia déſinit in tus, ſus, xus, vel uus: vt Lectus, læſus, nexus, mórtuus.

Amatûrus, cuius témporis? Futúri. Qua-

re? Quia déſinit in rus vel dus: vt Lectûrus, legéndus, amándus, &c.

Amans, cuius ſignificatiônis? Actíuæ. Quare? Quia ab actíuo verbo deſcéndit. A quo? Ab Amo.

Amâtus, cuius ſignificatiônis? Paſsíuæ. Quare? Quia à paſsíuo verbo deſcéndit. A quo? Ab Amor.

Stans, cuius ſignificatiônis? Neútrius. Quare? Quia à neútro verbo deſcéndit. A quo? A Sto.

Loquens, cuius ſignificatiônis? Deponéntis. Quare? Quia à deponénti verbo deſcéndit. A quo? A Loquor.

Oſculans, cuius ſignificatiônis? Commûnis. Quare? Quia à commúni verbo deſcéndit. A quo? Ab Oſculor.

Significatiónes participiôrum quot ſunt? Quinque. Quæ? Actîua, paſsîua, néutra, depónens, commûnis.

Ab actíuo quot? Duo, &c.

Amans, cuius ſpeciéi? Deriuatíuæ, vt omne participium: quia deriuâtur à verbo.

Amans, cuius númeri? Singulâris. Amántes, cuius númeri? Plurâlis.

Amans, cuius figúræ? Símplicis.

A'damans, cuius figúræ? Compóſitæ. Vnde compónitur? Ex Ad & Amans.

De coniunctione.

E T, quæ pars oratiônis? Coniúnctio. Quare? Quia eſt pars oratiônis, annéctens ordinánſque ſenténtiam.

Coniunctióni quot áccidunt? Tria. Quæ? Potéſtas, figûra, & ordo.

Et, cuius poteſtâtis? Copulatíuæ. Quare? Quia tam ſenſum, quàm dictiónes cõiúngit.

Vel, cuius poteſtâtis? Diſiunctíuæ. Quare? Quia dictiónes cõnéctens, ſenſum diſiúngit.

Quidem, cuius poteſtátis? Expletíuę. Quare? Quia explet & explânat ſenſum.

Nam, cuius poteſtâtis? Cauſâlis. Quare? Quia cauſam rei demónſtrat.

Ergo, cuius poteſtâtis? Rationâlis. Quare? Quia ratiônem rei demónſtrat.

Potéſtas coniunctiônum quot ſpécies habet? Quinque. Quas? Copulatíuas, diſiunctíuas, expletíuas, cauſáles, rationáles.

Da copulatíuas, &c.

Et, cuius figúræ? Símplicis.

Atque, cuius figúræ? Compóſitæ. Vnde compónitur? Ex at, & que.

Et, cuius órdinis? Præpoſitíui. Quare? Quia præpónitur dictióni vel oratióni quam cópulat: vt Deus & homo.

Quot ſunt coniunctiónes præpoſitíui órdinis? Séxdecim. Quæ? Et, at, aſt, ac, aut, vel, nec, neque, quando, quátinus, ſin, ſeu, ſiue, neue, ni, ſed.

Autem, cuius órdinis? Subiunctíui. Quare? Quia poſtpónitur dictióni vel oratióni quam coniúngit: vt Tu autem.

Quot ſunt coniunctiónes ſubiunctíui órdinis? Octo. Quæ? Que, ve, ne, quoque, autem, quidem, verò, enim.

Igitur, cuiur órdinis? Commûnis. Quare? Quia tam præpóni, quàm poſtpóni poteſt.

Quot ſunt coniunctiónes commûnis órdinis? Réliquæ omnes.

Ordines coniunctiônum quot ſunt? Tres. Qui? Præpoſitîuus, ſubiunctîuus, commûnis.

De Præpoſitione.

AD, quæ pars oratiônis? Præpoſítio. Quare? Quia eſt pars oratiônis quæ præpóſita áliis pártibus in oratiône, ſignificatiônẽ eârum aut cõplet, aut mutat, aut mínuit: vt Perdóctus, indóctus, ſubtríſtis.

Præpoſitióni quot áccidunt? Vnum. Quod? Caſus tantúm.

Quot caſus? Duo. Qui? Accuſatîuus & ablatîuus.

Ad,cuius caſus? Accuſatíui. Quare? Quia accuſatíuo ſeruit: vt Ad patrem.

Quot ſunt præpoſitiónes accuſatíui caſus? Trigínta,& Verſus. Quæ? Ad,apud,ante,&c.

A,cuius caſus? Ablatíui. Quare? Quia ablatíuo cáſui ſeruit: vt A' domo.

Quot ſunt præpoſitiónes ablatíui caſus? Quíndecim. Quæ? A, abs, &c.

In, cuius caſus? Vtriúſque. Quare? Quia vtríque cáſui ſeruit, accuſatíuo & ablatíuo: vt Eo in forum, Sum in cubículo.

Quot ſunt præpoſitiónes vtriúſque caſus? Quátuor. Quæ? In,ſub,ſuper, & ſubter.

Quando accuſatíuo cáſui ſéruiunt? Quando nos,vel quóſlibet, &c.

Con,qualis præpoſítio? Inſeparábilis. Quare? Quia à compoſitiône non ſeparâtur.

Quot ſunt præpoſitiónes inſeparábiles? Septem. Quæ? Di,dis, re,ſe, am,co,con: vt Didûco,díſtraho,recípio,ſécubo,ampléctor, cohǽreo,congrédior.

Abs,ſímplicis figúræ eſt. Abſque,cōpóſitæ.

De Interiectione.

Eu, quæ pars oratiônis? Interiéctio.

Quare? Quia eſt pars oratiônis ſignificans mētis affécτũ voce incóndita.

Interiectióni quot áccidunt? Vnum. Quod? Significátio tantúm.

Quot ſunt ſignificatiónes interiectiônum? Penè innúmeræ: vt Gaudéntis, doléntis, &c.

Heu, cuius ſignificatiônis? Doléntis. Quare? Quia dolôrem per ipſum indicâmus.

Da doléntis: vt Heu, hei, ah.

Da gaudéntis: vt Euax, oh.

Da admirántis: vt Papæ.

Da timéntis: vt Atat, &c.

Secúnda pars huius opuſculi, latinitâtis régulas vulgatióres breuíſsimè compléctens.

DEVS ſanctus, éſtne orátio benè Latína? Etiã. Quare? Quia adiectíuum & ſubſtantíuum cõcórdant in génere, número, caſu. Declára. Deus, eſt ſubſtantíuũ: & Sanctus, eſt adiectíuum: vtrúnque géneris maſculíni, númeri ſingulâris, caſus nominatíui. Sic, Pater meus, Doctus magíſter, Liber lectus, Caſta virgo, Pia mater, Durum caput.

Quótuplex eſt adiectíuum? Triplex. Nomen, vt Bonus: Pronômen, vt Meus: Partícipium, vt Lectus.

Ego miſer, eſt orátio Latína? Eſt. Quare? Quia demonſtratîuum & res demonſtrâta concórdant in génere, número, caſu. Declára. Ego, eſt demonſtratîuum: & Miſer, res demonſtrâta: vtrúnque géneris maſculíni, número ſingulâris, caſus nominatíui.

Deus viuit, quem adorâmus, eſt orátio cóngrua? Etiam. Quare? Quia relatîuum & antecédens cōcórdant in génere, número, perſóna. Declára. Deus, eſt antecédens: & Quē, relatîuum: vtrúnque géneris maſculíni, numeri ſingulâris, perſónæ tértiæ. De quibus relatíuis intellígitur régula? Solùm de qui, quæ, quod, is, ipſe, hic, ille. Qui & Ipſe, ſunt omnis perſónæ.

Quem quǽritis? IESVM Nazarênum, eſt orátio cóngrua? Etiam. Quare? Quia interrogatîuum & reſponſîuum concórdant in caſu. Declára. Quem, eſt interrogatîuum: & IESVM Nazarênum, eſt reſponſîuum: vtrúnque accuſatíui caſus.

Dóctior illo, eſt orátio Latîna? Etiam. Quare? Quia cōparatîuus habet ablatîuū. Declára. Dóctior, eſt comparatîuus: & Illo, eſt ablatîuus. Sic, Clárior ſole, Nígrior pice, &c. Hic caſus declarâtur per quàm: alióquin genitîuus darêtur: vt Fórtior mánuum eſt déxtera.

O'ptimus plebis, eſt orátio Latîna? Ita.

Quare? Quia ſuperlatîuus genitîuum habet vel ſingulârem nóminis collectíui,vel plurâlem nóminis non collectíui : vt Doctíſsimus poëtârum. Declára. O'ptimus, eſt ſuperlatîuus: & plebis,genitîuus nóminis collectíui Plebs. Quid eſt collectîuum? Quod pro vnica re cápitur,vt Plebs,pópulus,turba,exércitus,grex, &c.

Vrbs Roma,eſt orátio Latîna? Etiã. Quare? Quia quóties duo nómina ſubſtantîua,ad eándem rem pertinéntia, ſine coniunctiône in oratiône conuéniunt,eiúſdem erũt caſus. Declára. Vrbs Roma, ſunt eiúſmodi nómina,ambo nominatíui aut vocatíui caſus. Sic Póntius Pilâtus, Magíſter Ioánnes, &c.

Liber Petri,eſt orátio cóngrua? Etiã.Quare? Quia quóties duo nómina ſubſtãtîua, ad diuérſa pertinéntia,ſine coniunctiône cõuéniunt, álterum erit genitíui caſus. Declára. Liber Petri,ſunt eiúſmodi nómina: & Petri, eſt genitíui caſus. Sic, Criſta galli, Cuſtos templi, Pudor vírginis.

Ego ſum,eſt orátio cóngrua? Etiam.Quare? Quia omne verbum perſonâle finíti modi, vult ante ſe nominatîuum eiúſdem númeri & perſonæ. Declára.Sum,eſt verbum perſonâle finíti modi: & Ego, nominatîuus: vtrúnque eſt númeri ſingulâris, primæ per-

ſónæ. Sic, Ego canto, Tu ploras, Luſor iurar, Nos flemus, Vos ridêtis, Ranæ coáxant. Qui ſunt modi finíti? Indicatîuus, Imperatîuus, Optatîuus, & Coniunctîuus.

Lego, dicitúrne Latíné? Quidni? Quare? Quia in omni verbo primę vel ſecúndæ perſónæ, aliquándo étiam in verbo tértiæ perſónæ ſubaudîtur nominatîuus. Declára. Lego, eſt verbum primæ perſónæ, in quo ſubaudîtur nominatîuus Ego. Sic, Réſpice finem, Vitêmus peccâtum, Pluit, Aiunt, &c.

Vocor Petrus, eſt orátio cóngrua? Etiam. Quare? Quia omne verbũ ſubſtãtîuum, omne verbum vocatîuum, & omne verbum vim eôrum habẽs, regit poſt ſe nominatîuum: vt Sum bonus, Appéllor Ioánnes, Quis vocâris? Créderis diues. Declára. Vocor, eſt verbũ vocatîuũ, & habet poſt ſe nominatîuũ Petrus.

Quid eſt verbum vocatîuum? Quod nomen rei paſsíuæ índicat.

Quot ſũt verba vocatîua? Quĩq;. Quæ? Nũcupor, Appéllor, Vocor, Dicor, Nóminor.

Quid eſt verbum ſubſtantîuum? Per quod ália verba declarántur aut coniugántur.

Quot ſunt verba ſubſtãtîua? Vnum. Quod? Sum. Omnia ália ſolẽt vocári adiectîua, quia ſubſtantíui ſignificáto áliquid adiíciunt: vt Amo, id eſt, Sum amans.

Da horum vim habéntia. Fio, Euâdo, Exíſto, Exto, Vénio, Vídeor, Iúdicor, Cognóminor, Inſcrîbor, &c. vt Fio doctus, Vídeor tibi ſtultus, &c.

Me légere, eſt oratio cóngrua? Etiã. Quare? Quia infinitîuus verbi perſonâlis habet ante ſe accuſatîuum. Declára. Légere eſt infinitîuus huius verbi perſonâlis Lego: & habet ante ſe accuſatîuum Me.

Volo légere, eſt orátio Latîna? Etiã. Quare? Quia quóties duo verba ſine coniunctióne conuéniunt, álterum erit infinitíui modi. Declára. Volo légere, ſunt duo verba ſine coniunctiône, quorum Légere, eſt infinitíui modi.

Amo Deum, eſt oratio Latîna? Ita. Quare? Quia omne verbum actîuum cuiuſcúnque géneris, regit poſt ſe accuſatîuum. Declára. Amo, eſt verbum actîuum, & habet poſt ſe accuſatîuum, Deum. Sic, Aro terrã, Loquor verbum, Furor aurum, O'ſculor matrẽ. Hic accuſatîuus, in oratiône paſſíua fit nominatîuus: vt Amo te, Tu amâris à me.

Amor à Deo, eſt orátio cóngrua? Eſt. Quare? Quia omne verbum paſſîuum cuiuſcúnque géneris, regit poſt ſe ablatîuum cũ præpoſitiône à vel ab. Declára. Amor, eſt verbũ paſſîuum, & habet poſt ſe ablatîuum Deo,

cum præpoſitiône à. Sic, Vápulo à præceptôre, Oſculor à matre, Díligor à fratre, &c.

Stúdeo Grammáticæ, éſt ne locútio apta? Etiam. Quare? Quia omne verbum acquiſitíuè póſitum, regit poſt ſe datîuum. Declára. Stúdeo, eſt verbum acquiſitíuè póſitum, & habet poſt ſe datîuum Grammáticæ. Sic, Médeor vúlneri, Aſſum lectióni, Fáueo iuſto, &c.

Do tibi panem, eſt orátio cóngrua? Máximé. Quare? Quia omne verbum actîuum acquiſitíuè póſitum, cupit poſt ſe accuſatîuum cum datíuo. Declára. Do, eſt verbũ actîuum acquiſitíuè póſitum, & habet poſt ſe accuſatîuum Panem, cum datíuo Tibi. Sic, Grátias agâmus Dómino, Scribo tibi epíſtolam. Accuſatîuus fit nominatîuus in paſſíua locutiône, datîuus manet: vt Do tibi panem, Panis datur tibi à me, &c.

Ieiunáui bíduum, eſt orátio cóngrua? Etiã. Quare? Quia omne verbum, vbi quǽſtio fíeret per Quándiu, petit poſt ſe accuſatîuum vel ablatîuum témporis. Declára. Hîc quǽſtio fieret per Quándiu: vt Quándiu ieiunáſti? Reſpondêtur, Ieiunáui bíduum vel bíduo, in accuſatíuo vel ablatíuo. Sic, Stúdui Louánij duos annos, vel duôbus annis. Nauigáui duas hebdómadas, vel duâbus hebdo-

mádibus,&c. Cur dixíſti per Quándiu? Quia ad Quando ſolus ablatîuus reſpondêtur: vt Quando veníſti? Hora tértia.

Amans Deum, eſt orátio Latîna? Etiam. Quare? Quia omne particípium cum gerúndio & ſupíno in um, petit poſt ſe caſum ſui verbi. Decléra. Amans, eſt particípium ab Amo: & habet poſt ſe accuſatîuum, Deũ, vt Amo.

Sic, Studẽs múſicæ, Amâtus à Deo, Vénio lectum hiſtóriã. Tempus eſt canéndi hymnũ.

Vado ſcriptum, éſtne bona latínitas? Eſt proféctó. Cur? Nam prius ſupînum petit verbum motus ad locum. Decléra. Scriptum, eſt prius ſupînum, & habet ante ſe verbum motus, quod eſt Vado.

Rarum inuéntu, éſtne elegánter dictum? Etiam. Quare? Quia ſupînum in u, elegánter iúngitur adiectíuo: vt Fácile dictu: Turpe relátu: id eſt, ad referéndum, &c.

Stúdui Louánij, eſt orátio benè Latîna? Etiam. Quare? Quia própria oppidôrũ & pagôrum primæ & ſecúndæ declinatiônis, ſingulâris númeri, cum appellatíuis, domi. belli, humi, milítiæ, ponúntur pro aduérbiis loci in genitíuo, vbi quǽſtio fíeret per Vbi. Decléra. Hîc quærerêtur per Vbi, Vbi ſtuduíſti? & Louánium, eſt nomen óppidi, ſecúndæ decli-

natiônis,ſingulâris númeri, ídeo in genitiuo dícitur, Stúdui Louánij. Sic, Sum Romæ, Cœno domi, láceo humi, &c.

Natus Athénis, eſt orátio cóngrua? Etiam. Quare? Quia própria oppidôrum & pagôrum plurâlis númeri, vel tértiæ declinatiônis, cum appellatíuo Ruri, ponúntur pro aduérbiis in datíuo, & aliquándo in ablatíuo, vbi quǽſtio fíeret per Vbi. Decléra. Hîc per Vbi quęrerêtur, Vbi natus eſt Plato? & Athénæ, eſt nomen óppidi, plurâlis númeri: ergo in datíuo vel ablatíuo dícitur, Natus Athénis. Sic Hábito Hieroſólymis, Stúdeo Tyburi, Teréntius eſt natus Carthágini, Cōtíneo me ruri, &c.

Vado Romam, eſt orátio cóngrua? Etiam. Quare? Quia própria oppidôrū & pagôrum ponúntur ſine præpoſitiône in accuſatíuo, cū appellatíuis Rus & Domum, vbi quǽſtio fíeret per Quó. Decléra. Hîc quærerêtur, Quò vadis? & Roma, eſt nomen óppidi: ergo per accuſatîuum dícitur, Vado Romam.

Vénio Roma, dicitúrne cóngrué? Etiam. Quare? Quia própria oppidôrum & pagôrum ponúntur in ablatíuo ſine præpoſitiône, vbi quǽſtio fíeret per Vnde, vel Quà, cū appellatíuis Domo & Rure. Decléra. Hîc per Vnde quærerêtur, Vnde venis? & Roma, eſt

nomen óppidi: ergo in ablatiuo dícitur, Vénio Roma, Gándauo, Rure, Domo.

Quà ibis Gándauum? Córtraco.
Vbi, id eſt, in quo loco. Quò, ad quem locũ. Vnde, de quo loco. Quà, per quem locum. Inuénies præpoſitiônem aliquándo ádditã: vt Sum in domo, Vado ad Romam, Vénio de Roma, &c. ſed multo ſæpius omíttitur.

O Melibœe, eſt orátio cóngrua? Etiam. Quare? Quia aduérbium ô, habet vocatîuũ. Sic Heus: vt Heus bone vir.

O'cculo cautè, eſt orátio cóngrua? Etiam. Quare? Quia aduérbium ádiacet ſuo verbo in bono ſenſu. Decléra. Cautè, eſt aduérbiũ, & ádiacet huic verbo Occulo.
Sic, Canto ſuáuiter, Aſpício crudéliter, Incêdo honéſtè, Viuo caſtè, Iáculor longè, &c.

Parum vini, eſt orátio Latîna? Etiam. Quare? Quia nonnúlla aduérbia loci, témporis & quantitâtis, ornátè regunt genitîuum. Decléra. Parum, eſt aduérbium quantitâtis, & habet genitîuum Vini.
Sic, Eò loci, Húccine rerum, Eò ſupérbiæ, Nuſquam terrârum, Tunc témporis, Prídie paſchæ, Poſtrídie nuptiârum, Satis pecúniæ, Módicum vini, Abúndè ingenij, &c.

Vir & vxor, eſt orátio Latîna? Etiam. Quare? Quia coniúnctio ſímiles habet caſus ſine

diuérſo regímine. Decláta. Et, eſt cöiúnctio, & habet nominatíuos Vir & Vxor. Cur dixíſti ſine diuérſo regímine? Quia ſic non neceſſáriò poneréntur in eôdem caſu: vt Liber meus, & Petri. Emi ducáto, & pluris. Idē contíngit in interrogatíuo & reſpōſiuo: vt Cuius eſt penna? Mea. Quanti emiſti? Ducáto.

Vir & vxor lítigant, eſt orátio Latîna? Eſt. Quare? Quia copulâta per coniunctiônē copulatîuā, æquipóllēt vni plurálı. Declára. Vir & Vxor, ſunt copulâta per coniunctiônē τὰ copulatîuam, & æquipóllent vni plurâli: quia appónitur verbum plurâlis númeri Litigant.

Ad patrem, eſt orátio cóngrua? Eſt. Quare? Quia Ad, præpoſitio accuſatíui caſus, habet poſt ſe accuſatîuum Patrem.

A' domo, eſt orátio Latîna? Eſt. Quare? Quia A, præpoſítio ablatíui caſus, habet poſt ſe ablátiuum Domo.

Hei mihi, eſt orátio Latîna? Etiam. Quare? Quia Hei & Væh cúpiunt datîuum: vt Hei míſero mihi. Væh ſoli.

O, Heu, & Prò, volunt nominatîuum, accuſatîuum & vocatîuum: vt Heu me míſerum. Heu priſca fides. O fortunáti. O nóbilem ánimum. O fortunátos nímium (bona ſi ſua norint) Agrícolas. Prò ſumme Iúpiter, Prò deûm atque hóminum fidem.

Tértia huius opúſculi pars, continens paulò maiôra & difficiliôra, pro antè dicta intelligéntibus.

QVAM artem profitêris? Grammáticam. Quid eſt grammática? Ars rectè ſcribéndi, rectéque loquéndi.

Quot ſunt partes Grammáticæ? Quátuor. Quæ? Lítera, Syllaba, Díctio, & Orátio.

Vnde dícitur lítera? A litûra quam pátitur plerúmque.

Líteræ quot áccidunt? Tria. Quæ? Nomen quo appellâtur, Figûra qua depíngitur, Potéſtas qua valet.

Habéntne líteræ áliud nomen? Habent. Quod? Eleméntũ. Quare? Nam vt ex terra, aqua, âëre, igne, corpus conflâtur, ita ex líteris ſyllabæ, dictionéſque conſtant.

Differúntne áliquid lítera & eleméntum? Etiam, ſi próprie loquâmur. Nam lítera ſcríbitur, eleméntum profértur: ſed differéntia raròobſeruâtur. Quótuplex eſt lítera? Duplex: Vocâlis & cónſonans. Quot vocâles fiunt aliquándo conſonántes? Duæ. Quæ?

I & v. Quando? Dum præponúntur vocáli in eâdẽ ſyllaba: vt Iánua, ieiûnus, iecur, adiício, iocus, iuuo, vánitas, véritas, vita, volo, vult. Fit id ſemper? Mínimè. Vbi non? In Græcis & Hebræis i ſolùm eſt vocâlis: vt IESVS, Ieſſe, Iâſon.

Quótuplex eſt cónſonans? Duplex. Quómodo? Muta & ſemiuocâlis.

Quot ſunt mutæ? Nouem. Quæ? B, c, d, f, g, k, p, q, t.

Quare dicúntur mutæ? Quia reſpéctu aliârum literârum parum ſonant.

Quot ſunt ſemiuocáles? Septem. Quæ? L, m, n, r, ſ, x, z.

Quare dicúntur ſemiuocáles? Quia plenam vocem non habent vt vocáles, & clárius ſonant quàm mutæ.

Quot ſunt líquidæ? Duæ. Quæ? L & r. Olim étiam m & n.

Quare dicúntur líquidæ? Quia poſtpóſitæ mutis, ſinunt præcedéntem vocâlem córripi, tanquam líqueant, & conſonántium vim perdant: vt Phâretra, vólucris.

Quot ſunt dúplices? Duæ. Quæ? X, & z.

Quare dicúntur dúplices? Quia duârum literârum loco ponúntur: vt x pro cs aut gs: vt Pax, grex. z pro ſſ: vt Patrízo, pro patríſſo.

Syllaba quid eſt, &c. Vnde dícitur ſyllaba?

A συλλαμβάνειν, id eſt comprehéndere: quia ſyllaba, eſt literârum comprehénſio. ídeo ſóla vocâlis imprópriè ſyllaba dícitur.

Da ſyllabam ſine vocâli. Nulla eſt.

Quot áccidunt ſyllabæ? Quátuor. Quæ? Tenor, ſpíritus, tempus, númerus.

Tenor, eſt accéntus aut grauis, aut acûtus, aut circunfléxus: vt Bona dos: bo acúitur, nā deprímitur ſiue grauâtur, dôs circunflećtitur.

Spíritus, aut aſper eſt, vt Crux: aut lenis, vt Lana.

Tempus, eſt prolatiônis mēſûra. Longa ſyllaba habet témpora duo: Breuis, vnum, &c.

Númerus, eſt quo ſyllaba conſtat, vt ab vnā litera ad ſex: vt A, ab, abs, mons, frons, ſtirps. Aldus vnicum ſeptem literârum affert ex Vitrúuio, quod eſt ſtriglx.

Quæ eſt régula de ſyllaba ti? Quóties ti prępónitur in eâdem dićtiône vocáli, prof́ertur vt ci: vt Grátia, tentátio, dóćtior. Quot modis hoc verum non eſt? Tribus. Quibus? Præcedénte x aut ſ: vt Míxtio vel míſtio, quæſtio. Differéntia impediénte: vt Lítium à lis, vítium à vitis: vt dífferant à nominatíuis lítium, vítium. Et quum dićtio Græca fúerit aut Hebrâa: vt Tiâra, Mantîa, Matthías.

Quid eſt dićtio, &c. Dićtióni quot áccidunt? Duo. Figûra & ſpécies.

Quot modis dictiónes cõponúntur? Quátuor. Quibus? Ex duôbus íntegris: vt Suburbânus, egoípſe, ádamo, ſuburbánè, perſæpe, ádamans.

Ex duôbus corrúptis: vt Efficax: ab ex & fácio. Idem, ab Is & demum, quaſi is íterum. Efficio, efficáciter, efficiens.

Ex íntegro & corrúpto, aut ſyllábica adiectiône: vt Inéptus, égomet, perfício, inépte, perfíciens.

Quid eſt ſyllábica adiéctio? Syllaba, cuius ſignificátio in compoſitiône tantùm deprehénditur: vt in pronómine hæ quátuor met, te, ce, pte: vt E'gomet, tute, huiúſce, ſuápte. Tumet non dícitur, ſed tute, aut tútemet, vt differat à verbo. Ne dicas, Magiſtérmet neſcit: quia Met, ſoli pronómini datur.

Ex corrúpto & íntegro: vt Nugigérulus, à nugârum gérulus: Iſthic, ab iſte & hic: Allûdo, áffabrè, illúdens.

Aliquándo ex complúribus: vt Impertérritus, egometípſe, adóbruo, inexpugnabíliter adopériens.

Figúræ quot ſunt? Duæ: Simplex & Compóſita. Cur cum Priſciáno non ponis decompóſitam? Quia deriuátio réctius dícitur, quàm figûra: vt Magnanímitas à magnánimus.

Figûra quid eſt? Símplicis à compóſito diſcrétio.

Quoto modo cõpónitur Reſpública? Primo, quia ex duôbus íntegris. Múniceps, ſecúndo: quia ex duôbus corrúptis. Da íntegra, Múnera cápiens. Inéptus, tértio modo compónitur, &c.

Nomen.

N Omen quid eſt? Pars oratiônis cum caſu, corpus aut rem, própriè. communitérve ſigníficans. Quid eſt corpus? Quicquid ſentîtur: vt Lapis, aër.

Quid eſt res? Quicquid nullo ſenſu percípitur: vt A'ngelus, ánima, virtus.

Vnde dícitur Nomen? Ab ὄνομα, id eſt nomen: aut à noſco, quia rem notíficat.

Quótuplex eſt nomen? Duplex: Adiectîuum & ſubſtantîuum.

Vnde dícitur ſubſtãtîuum? A ſubſto: quia adiectíuo ſubſtat.

Vnde dícitur adiectîuum? Ab adiícior: quia ſubſtantíuo adiícitur.

Quot modis ſubſtantîuũ declinâtur: Duobus. Quibus? Per vnum genus: vt Hic pater, hæc mater: hic dóminus, hæc dómina. Per duo génera: vt Hic & hæc parens.

Quot modis adiectîuum declinâtur? Tribus. Quibus? Per vnũ finem: vt Hic & hæc & hoc Felix. Per duos: vt Hic & hæc Fortis & hoc forte. Per tres: vt Hic Acer,hæc acris hoc acre.Bonus,bona,bonum,&c.

Nómini quot áccidunt? Sex. Quæ? Quálitas,comparátio,&c.

Cur Donâtus omíttit perſônam? Quia áccidens datur,quum variâtur. Omne autẽ nomen eſt tértiæ perſônæ,præter vocatíuos.

Cur omíttit ſpéciem? Quia per figûram fácilè intellígitur.

Cur omíttit declinatiônem? Quia in caſu continêtur.

Quálitas quid eſt? Commûnis à próprio nómine diſtínctio.

Iacôbus, cuius qualitâtis? Própriæ. Quómodo própriæ, quum ſit multôrum nomen: vt Iacobíque páriles? Hoc non eſt in vnica ſignificatiône.

Sol,cuius qualitâtis? Appellatíuæ. Quî appellatíuæ,quum ſit vnîus nomen? Eſſet multôrum in vnica ſignificatiône, niſi res deéſſent. Sic Deus,Luna,&c.

Quot ſunt propriôrum nóminum ſpécies? Quátuor. Quæ? Prænômen,nomen,cognômen,agnômen.

Prænômen, eſt quod differéntiæ, aut ami-

çitiæ cauſa nómini præpónitur:vt Públius.

Nomen, eſt própriæ vniuſcuiúſque ſuum: vt Virgílius.

Cognômẽ,eſt cognatiônis nomẽ: vt Maro.

Agnômen, eſt quod ab áliquo euéntu impónitur:vt Torquâtus, Peróttus, Sulpítius, Aldus, cæteríq; Itali fermè in ſuis Rudiméntis ponũt ex Priſciáno várias nóminum ſpécies:eas ſiquis deſíderet,ex Sulpítio ſic habêto: ſin nolit,ad ália his omíſſis properâto.

Spécies,eſt qua cognóſcitur primitîuum à deriuatíuo.Spécies nóminum duæ ſunt, primitîua & deriuatîua.

Commúnes propriôrum appellatiuorúmque ſpécies(vt cenſet Priſciânus)hæ ſunt:

Corporâle, quod corpꝰ ſigníficat:vt Lapis.

Incorporâle, quod incorpóreũ: vt Virtus.

Homónymum, quod vna voce diuérſa ſigníficat:vt Nepos.

Synónymum, quod quum diuérſum ſit voce,idem ſigníficat:vt Enſis,gládius,mucro.

Appellatiuôrum própriæ ſpécies ſunt decem & octo.

Adiectîuum,eſt quod adiícitur própriis vel appellatíuis : & ſigníficat laudem, vel vituperatiônem, vel médium, vel áccidens vnicuîque.

Ad áliquid nomen,eſt quod ſine intelléctu

illîus,ad quod dícitur,proférri non poteſt: vt Pater,filius.

Quaſi ad áliquid,eſt quod quum ſigníficet áliquid cõtrárium aut adhærens, tamen non étiam illud ſigníficat ex quo áccipit denominatiônem:vt Dies,nox.

Gentîle,quod gẽtem ſigníficat: vt Græcus, I'talus.

Pátriũ,quod à pátria ſúmitur:vt Românus.

Interrogatîuum,quod cum interrogatiône profértur:vt Qualis.

Infinîtum,quod incértum quid ſigníficat: vt Quis.

Relatîuum, quod refert áliquid: vt Alius.

Collectîuum, quod in ſingulári multitúdinem ſigníficat:vt Pópulus.

Diuíduum, quod à duôbus vel plúribus ad ſíngulos refértur,vel ad plures in número pari:vt Vtérque,bini,terni.

Fictítium,eſt quod à proprietâte ſonôrum per imitatiônem fit:vt Tintinnábulum.

Generâle,quod in ſpécies díuidi poteſt:vt A'nimal.

Speciâle,quod à génere diuídit: vt Homo.

Ordinâle,quod órdinẽ ſigníficat: vt Prim⁹.

Numerâle, quod númerum demónſtrat:vt Duo.

Abſolûtum,quod per ſe plenũ eſt: vt Rátio.

Temporâle, quod tẽpus oſténdit: vt Mẽſis.

Locâle, quod locum aut ſpátium índicat: vt Longínquus.

Spécies deriuatôrũ ſunt hæ, Patronymicũ, poſſeſſîuum, comparatîuum, ſuperlatîuum, diminutîuũ & denominatîuum, verbâle, participiâle, & aduerbiâle. Ex his, quia réliqua ſuo loco dicêmus, nunc hæc noſſe ſit ſatis.

Poſſeſſîuum, eſt quod cũ genitíuo principáli ſigníficat áliquid ex his quæ poſſidéntur.

Diminutîuum, eſt quod diminutiônem ſui primitíui abſolútè demónſtrat.

Denominatîuum, eſt generáliter omne quod à primitíuo nómine denominâtur.

Verbâle, quod à verbo: vt Amâtor.

Participiâle, quod à participiis: vt Amãdus.

Aduerbiâle, quod ab aduérbiis: vt Cráſtin⁹.

Comparátio quid eſt? Rei ad rem collátio.

Poſitîuus, quotę declinatiônis? Semper ſecúndæ aut tértiæ, & in fœminíno, primæ: vt Doctus, docta, doctum, Fortis, forte.

Comparatîuus, quotæ declinatiônis? Semper tértiæ, cõmûnis géneris ſub or, & néutri ſub us: vt Hic & hæc Fórtior, & hoc fórtius.

Superlatîuus, quotæ declinatiônis? Semper ſecúndæ & primæ in mus, ma mum: vt Fortíſſimus, fortíſſima, fortíſſimum.

Comparatîuus vnde formâtur? A genitíuo

291

vel datiuo poſitiui in i, adiécta or: vt Docti, dóctior: Forti, fórtior.

Superlatîuus vnde fórmâtur? A nominatíuo in er, adiécta rimus: vt Piger, pigérrimus: Pauper, paupérrimus. Aut à poſitiui genitíuo vel datiuo in i, adiécta ſ & ſimus: vt Docti, doctíſſimus: Forti, fortíſſimus.

Quæ fáciunt comparatîuum, aut ſuperlatîuum irreguláriter? Hæc,

Siníſter ſiniſtérior ſiníſtimus.

Bonus mélior óptimus. Malus peior péſſimus. Magnus maior máximus. Paruus minor mínimus. Multus plúrimus, multa plúrima, multum plus plúrimum.

Muníficus munificéntior munificētíſſimus.

Sic Honoríficus, Miríficus, Magníficus, & ſimília à Fácio. Item Malédicus, Benéuolus, &c.

Iúuenis, iúnior, ſine ſuperlatíuo.

Nequam néquior nequíſſimus.

Extra extérior éxtimus, vel extrêmus.

Citra citérior cítimus.

Vltra vltérior vltimus.

Propè própior próximus.

Dexter dextérior déxtimus.

Matûr⁹ matúrior matúrrim⁹ vel maturíſſim⁹.

Satur ſatúrior ſatúrrimus, vel ſaturíſſimus.

Vetus vetérior vetérrimus.

Poſt poſtérior poſtrêmus.
Supra ſupérior ſuprêmus.
Intra intérior íntimus.
Infra inférior ínfimus.
Ante antérior, ſine ſuperlatíuo : vt Adoléſcẽs & Senex, &c. Fácilis facílior facíllimus.
Sic eunt Agilis, Grácilis, Húmilis, Símilis, Dócilis, &c.
Hæc ſecúndum vulgatiôrem opiniônem dicta ſunt : de quibus acútius in libro quarto Grammáticæ noſtræ diſputâmus.

COMPARATIONVM EXEMPLA.

¶ Sanctus. In maſculíno génere, Nominatíuo hic Sanctus ſánctior ſanctíſſimus. In fœminíno génere, hæc Sancta ſánctior ſanctíſſima. In néutro génere, hoc Sanctum ſánctius ſanctíſſimum.
Genitíuo huius Sancti ſanctiôris ſanctíſſimi, huius Sanctæ ſanctiôris ſanctíſſimę, huius Sancti ſanctiôris ſanctíſſimi.
Datíuo huic Sancto ſanctióri ſanctíſſimo, huic Sanctæ ſanctióri ſanctíſſimæ, huic Sancto ſanctióri ſanctíſſimo.
Accuſatíuo hunc Sanctum ſanctiôrem ſanctíſſimum, hanc Sanctam ſanctiôrem ſanctíſſimam, hoc Sanctum ſánctius ſanctíſſimum.
Vocatíuo ô Sancte ſánctior ſanctíſſime, ô

Sancta ſánctior ſanctíſsima, ô Sanctum ſánctius ſanctíſſimum.

Ablatíuo ab hoc Sancto ſanctiôre vel ſanctióri ſanctíſsimo, ab hac Sancta ſanctiôre vel ſanctióri ſanctíſsima, ab hoc Sancto ſanctiôre vel ſanctióri ſanctíſsimo.

Et pluráliter, Nominatíuo hi Sancti ſanctióres ſanctíſſimi, hæ Sanctæ ſanctióres ſanctíſsimæ, hæc Sancta ſanctiôra ſanctíſsima.

Genitíuo horum Sanctôrum ſanctiôrum ſanctiſſimôrum, harum Sanctârum ſanctiôrum ſanctiſsimârum, horum Sanctôrum ſanctiôrum ſanctiſsimôrum.

Datíuo his Sanctis ſanctióribus ſanctíſſimis, in omni génere.

Accuſatíuo hos Sanctos ſanctióres ſanctíſſimos, has Sanctas ſanctióres ſanctíſsimas, hæc Sancta ſanctiôra ſanctíſsima.

Vocatîuus ſimilis eſt nominatíuo, & ablatîuus datíuo. Sic cōparâbis Magnus maior máximus, & cætera in us. Sed Multus comparatîuum in ſingulári non habet in maſculíno & fœminíno génere.

¶ Niger. In maſculíno génere, Nominatíuo hic Niger nígrior nigérrimus. In fœminíno génere, Nominatíuo hęc Nigra nígrior nigérrima. In néutro génere, Nominatíuo hoc Nigrum nígrius nigérrimum.

Genitíuo huius Nigri nigriôris nigérrimi, huius Nigræ nigriôris nigérrimæ, huius Nigri nigriôris nigérrimi.

Datíuo huic Nigro nigriòri nigérrimo, huic Nigræ nigrióris nigérrimæ, huic Nigro nigrióri nigérrimo. Accuſatíuo hunc Nigrum nigriôrem nigérrimũ, hãc Nigram nigriôrem nigérrimã, hoc Nigrum nígrius nigérrimum. Vocatíuo ô Niger nígrior nigérrime, ô Nigra nígrior nigérrima, ô Nigrũ nígrius nigérrimum. Ablatíuo ab hoc Nigro nigriôre vel nigrióri nigérrimo, ab hac Nigra nigriôre vel nigrióri nigérrima, ab hoc Nigro nigriôre vel nigrióri nigérrimo.

Et plurálitcr, Nominatíuo hi Nigri nigrióres nigérrimi, hæ Nigræ nigrióres nigérrimę, hæc Nigra nigriôra nigérrima.

Genitíuo horũ Nigrôrũ nigriôrũ nigerrimôrum, harũ Nigrârũ nigriôrũ nigerrimârũ, horum Nigrôrum nigriôrum nigerrimôrũ.

Datíuo his Nigris nigrióribus nigérrimis, in omni génere.

Accuſatíuo hos Nigros nigrióres nigérrimos, has Nigras nigrióres nigérrimas, hæc Nigra nigriôra nigérrima. Vocatîuus eſt ſimilis nominatíuo, & ablatîuus datíuo.

Sic eunt Pulcher, Ater, Macer, Tener, Miſer, &c.

¶Dulcis. In maſculíno génere, Nominatíuo hic Dulcis dúlcior dulcíſſimus. In fœminíno, Nominatíuo hæc Dulcis dúlcior dulcíſſima. In néutro, Nominatíuo hoc Dulce dúlcius dulcíſſimum.

Genitíuo huius Dulcis dulciôris dulcíſſimi, huius Dulcis dulciôris dulcíſſimæ, huius Dulcis dulciôris dulcíſſimi.

Datíuo huic Dulci dulcióri dulcíſſimo, huic Dulci dulcióri dulcíſſimæ, huic Dulci dulcióri dulcíſſimo.

Accuſatíuo hunc dulcem dulciôrem dulcíſſimum, hanc Dulcem dulciôrem dulcíſſimam, hoc Dulce dúlcius dulcíſſimum.

Vocatíuo ô Dulcis dúlcior dulcíſſime, ô Dulcis dúlcior dulcíſſima, ô Dulce dúlcius dulcíſſimum.

Ablatíuo ab hoc Dulci dulciôre vel dulcióri dulcíſſimo, ab hac Dulci dulciôre vel dulcióri dulcíſſima, ab hoc Dulci dulciôre vel dulcióri dulcíſſimo.

Et plurálitcr, Nominatíuo hi Dulces dulcióres dulcíſſimi, hæ Dulces dulcióres dulcíſſimæ, hæc Dúlcia dulciôra dulcíſſima.

Genitíuo horum Dúlcium dulciôrum dulciſſimôrum, harum Dúlcium dulciôrum dulciſſimârum, horum Dúlcium dulciôrum dulciſſimôrum.

Datíuo his Dúlcibus dulcióribus dulciſſimis, in omni génere.

Accuſatíuo hos Dulces dulcióres dulcíſſimos, has Dulces dulcióres dulcíſſimas, hæc Dúlcia dulciôra dulcíſſima.

Vocatîuus ſímilis eſt nominatíuo, & ablatîuus datíuo. Sic eunt Fortis, Suâuis, Mitis, & ſimília.

¶ Felix. In maſculíno génere.

Nominatíuo hic Felix felícior felicíſſimus In fœminíno génere, hæc Felix felícior felicíſſima. In néutro génere, hoc Felix felícius felicíſſimum.

Genitíuo huius Felîcis feliciôris felicíſſimi, huius Felîcis feliciôris felicíſſimæ, huius Felîcis feliciôris felicíſſimi.

Datíuo huic Felíci felicióri felicíſſimo, huic Felíci felicióri felicíſſimæ, huic Felíci felicióri felicíſſimo.

Accuſatíuo hunc Felîcem feliciôrem felicíſſimum, hanc Felîcem feliciôrem felicíſſimam, hoc Felix felícius felicíſſimum.

Vocatíuo ô Felix felícior felicíſſime, ô Felix felícior felicíſſima, ô Felix felícius felicíſſimum.

Ablatíuo ab hoc Felîce vel felíci feliciôre vel felicióri felicíſſimo, ab hac Felîce vel felíci feliciôre vel felicióri felicíſſima; ab hoc

Felîce vel felíci feliciôre vel feliciôri felicíſſimo. Et pluráliter, Nominatíuo hi Felíces feliciôres felicíſſimi, hæ Felíces feliciôres felicíſſimæ, hæc Felícia feliciôra felicíſſima.

Genitíuo horum Felícium feliciôrum felicíſſimôrum, harum Felícium feliciôrum felicíſſimârum, horum Felícium feliciôrum felicíſſimôrum.

Datíuo his Felícibus felicióribus felicíſſimis, in omni género.

Accuſatíuo hos Felíces feliciôres felicíſſimos, has Felíces feliciôres felicíſſimas, hæc Felícia feliciôra felicíſſima.

Vocatîuus ſímilis eſt nominatíuo, & ablatîuus datíuo. Sic eunt Miſéricors, Prudens, Solers, Audax, &c.

Genus quid eſt? Sextus diſcrétio, & maſculíni à cǽteris diſtínctio.

Génera nóminum quot ſunt? Septẽ. Quæ? Maſculînum, &c.

Cur Donâtus ſolùm quátuor ponit? Quia commûne cǽditur in cõmûne duûm, quod vulgo commûne nuncupâtur: & commûne trium, quod omne dícitur: & ſubcommûne, id eſt epicœ́num. Dúbium, ſemper maſculînum, aut fœminînum, aut néutrum eſt: & ita Donâtus ſufficiénter génera enúmerat.

Númerus quid eſt? Dictiônis forma, quæ

D.i.

diſcretiônem quantitâtis fácere poteſt.

Roma,in plurâli?Caret.Cur? Quia ómnia própria, vt própria ſunt, carent plurâli, niſi ſint tantùm plurália: vt Athénæ. Cur dicis, vt própria ſunt? Quia própria pro multis eiúſdem nóminis, propriôrum natûram perdunt: vt Iacóbi,Scipiónes,&c.

Caſus quid eſt? Declinatiônis gradus. Et ſunt ſex, Nominatîuus, qui & rectus. Genitîuus, qui & pátrius & poſſeſſîuus. Datîuus, qui & commendatîuus. Accuſatîuus,qui & cauſatîuus. Vocatîuus, qui & ſalutatórius. Ablatîuus,qui & comparatîuus & Latînus dícitur. Quot ſunt recti?Duo:Nominatîuus & vocatîuus. Quot oblíqui? Quátuor: Genitîuus, Datîuus, Accuſatîuus, Ablatîuus.

Declinátio quid eſt? Dictiônis per caſus in fine variátio.

Vnus quotæ declinatiônis? Nullîus in Nómine. Cur?Quia habet ſecúndã declinatiônẽ pronóminis:vt Vnus,vna, vnum,Vnîus,Vni.

Quot ſunt tália?Nouem.Quæ?Vnus,vllus, vter,nullus,ſolus,alter,totus,álius,quis.

Quot iſtôrum habent vocatîuum? Tria. Quæ? Totus,ſolus & vnus.

Declína Magíſter per régulas Donáti. Nõ didícimus: quia declinatiônũ régulas ex álio libro perfécti⁹, CHRISTO fauénte,diſcêm⁹

Pronomen.

PRonômen quid eſt? Pars oratiônis quæ pro Nómine póſita, tãtúndem penè ſignificat, perſonámque intérdum récipit.

Vnde dícitur Pronômen? A pro & nomẽ: quia pro nómine pónitur, ne nóminis iterátio faſtídium páriat.

Quot ſunt pronómina? Quíndecim. Quæ? Ego, tu, ſui, ille, ipſe, iſte, hic, is, meus, tuus, ſuus, noſter, veſter, noſtrâs, veſtrâs.

Cur omíttis Quis, talis, quális, à Donáto inter pronómina numerâta? Quia quis, qualis, talis, teſte Priſciáno, nómina ſunt, non pronómina: licet cum multis áliter dóceat Donâtus. Cur ita? Quia próprium eſt pronóminis, certam ſignificâre perſônam (licet Donâtus dicat, Perſonámque intérdum récipit) & loco próprij nóminis poni. Hoc iſtis non cónuenit: ergo nómina ſunt, non pronómina. Ideo étiam quálitas omíttitur: quia nulla pronómina ſunt infinîta. Ergo in pronómine nõ eſt genus commûne duûm, quod Donâtus poſúerat propter talis, qualis. Nam noſtrâs, veſtrâs, omnis géneris ſunt: quia légimus, Noſtrátia verba, &c.

Quot pronómina habent vocatíuos? Quátuor. Quæ? Tu, meus, noſter, noſtrâs.

Quótuplex eſt pronômen? Quíntuplex. Quómodo? Demonſtratîuum, relatîuum, poſſeſſîuum, gentîle, & recíprocum.

Meus, quale pronômen? Poſſeſſîuũ. Quare? Quia per ipſum poſſidéri áliquid ſignificâmus.

Quot ſunt pronómina poſſeſſîua? Quinque. Quæ? Meus, tuus, ſuus, noſter, veſter.

Quod eſt nomen his ſímile? Cuius, cuia, cuium: vt Cuia eſt penna?

Noſtrâs, quale pronômen? Gentîle & pátrium. Quare? Quia per ipſum, gentem, patriámque indicâmus: vt Noſtrâs, id eſt, noſtræ gentis vel pátriæ.

Quot ſunt pronómina gẽtília? Duo. Quæ? Noſtrâs & veſtrâs.

Quod eſt nomen his ſímile? Cuiâs: vt Cuiâs es? Românus, &c.

Sui, quale pronômen? Recíprocum. Quare? Quia ſui ſignificatiônem in ſe refléctit: vt I'nuidus ſibi nocet, ſe lædit.

Quot ſunt pronómina recíproca? Duo. Quæ? Sui & Suus.

Declína Noſtrâs. Nominatíuo hic & hæc & hoc Noſtrâs, Genitíuo huius Noſtrâtis, Datíuo huic Noſtráti, Accuſatíuo hunc & hanc

Noſtrâtem & hoc Noſtrâs, Vocatíuo ô Noſtrâs, Ablatíuo ab hoc & ab hac & ab hoc Noſtrâte vel Noſtrâti.

Et pluráliter, Nominatíuo hi & hę Noſtrátes & hæc Noſtrátia, Genitíuo horum & harum & horum Noſtrátium, Datíuo his Noſtrátibus, Accuſatíuo hos & has Noſtrátes & hæc noſtrátia, Vocatíuo ô Noſtrátes, & ô noſtrátia, Ablatíuo ab his Noſtrátibus. Eôdem modo declinâtur Veſtrâs.

Cur Noſtrâs & Veſtrâs, præter morem pronóminum, ſumunt in declinatiône artículos? Quia habent tértiam declinatiônem nóminum.

Cur meus, tuus, ſuus, noſter, veſter, non ſumunt artículos, quum hábeãt ſecúndam declinatiônem nóminum? Quia adiectîua ſunt. Iam doctíſſimi áſſerũt adiectîua ſecúndæ, carêre artículis: vt Bonus bona bonum.

Declína Idem. Nominatíuo Idem éadem idem, Genitíuo Eiúſdem, Datíuo Eîdem, Accuſatíuo Eúndem eándem idem, Ablatíuo ab Eôdem eâdem eôdem.

Et pluráliter, Nominatíuo Eîdem vel iîdẽ eǽdem éadem, Genitíuo Eorúndem earúndem eorúndem, Datíuo Eíſdem vel iíſdem, Accuſatíuo Eóſdem eáſdem éadem, Ablatíuo ab Eíſdem vel iíſdem.

Verbum.

VErbum quid eſt? Pars orationis cum témpore & perſóna ſine caſu, aut ágere áliquid, aut pati, aut néutrum ſigníficans.

Vnde dícitur verbum? A vérbero: quia áërem vérberat, quum profértur.

Amándi, quæ pars orationis? Verbum. Amándi ſigníficat cum caſu, quómodo eſt verbum? Cum caſu quidem ſigníficat, ſed abſq; génere maſculíno, fœminíno, aut néutro. iam intéllige ſine caſu, cui genus áccidit.

Amándi, cuius témporis, & quotæ perſónæ? Ex declaratiône nóſcitur: vt, Amándi te grátia vénio: id eſt, vt amem: hîc præſéntis témporis eſt, primæ perſónæ. Et ita reſpondêtur de omni gerúndio & ſupíno.

Quid eſt gerúndium? Verbum in di, do, dum, ſignificatiônem eius, à quo deſcéndit, gerens: vt Legéndi, legéndo, legéndum.

Quid eſt ſupînum? Coniugatiônis finis in um vel in u déſinens: vt Lectum, lectu.

Opórtet, quale verbum? Imperſonâle actíuæ vocis, & coniugâtur ſic:

Indicatíuo modo, témpore prǽſénti, Oportet. Prætérito imperféсto, Oportêbat. Præ-

térito perfécto, Opórtuit. Prætér. plus quàm perfécto, Oportúerat. Futúro, Oportêbit.

Imperatíuo modo tẽpore præſ. Opórteat.

Optatíuo, vtinam Oportêret, oportuíſſet, opórteat.

Coniunctíuo, quum Opórteat, oportêret, oportúerit, oportuíſſet, oportúerit.

Infinitíuo, Oportêre, oportuíſſe. Futúro caret. Sic eunt Pœ́nitet, Decet, & plura.

Da imperſonália actíuæ vocis: Refert, íntereſt, eſt: quę tria quemuis genitîuũ cúpiunt, præter primitíuos, mei, tui, ſui, noſtri, veſtri, noſtrûm, veſtrûm. Pro quibus Intereſt & refert cápiũt ablatíuos, mea, tua, ſua, noſtra, veſtra: & Eſt, nominatíuos, meum, tuum, ſuum, noſtrũ, veſtrũ: vt Magíſtri íntereſt diligénter docêre. Diſcípuli refert ſtrénuè díſcere. Non tua íntereſt me cárpere, ſi quid peccem. Meũ eſt te caſtigâre. Non tuum eſt hoc ſcire.

Accidit, éuenit, & contíngit, fítque, placétque,
Et libet, atque licet, liquet, éxpedit: adde dolétque,
Succêdit, conſtat, præſtat, reſtátque, uacátque,
Súfficit & condûcit: auent uerbum atque datîuum.

vt, Libet mihi abîre. Præſtat mihi egêre, quàm iniúſtè ditári.

Pœnitet, & tædet, miſerétque, pigétque, pudétque,
Quartos cum pátriis, infinitúmue requirunt.

vt, Pœ́nitet me peccáti: aut Pœ́nitet me peccáſſe.

Quartum uult decet,atque iuuat,deléctat,opórtet.
vt, Me deléctat ſtudêre. Non decet te iráſci.
Omnia dicta ferè intérdũ perſonália ſunt: vt Domum tuam decet ſanctitûdo,&c.

Imperſonálium paſſíuæ vocis coniugátio liquet ex Donáto: vt Amâtur, Docêtur, &c.

Verbo quot áccidunt? Septem. Quálitas, coniugátio,&c. Aut octo,ſi pro qualitâte modum formám ve ponas.

Modus quid eſt? Diuérſa inclinátio ánimi, vários eius affectus índicãs. Modi quot ſunt? Quinque. Qui? Indicatîuus,&c.

Quare omíttis modũ imperſonâlem,quem ponit Donâtus? Quia quum verbum imperſonâle modos hábeat vt perſonâle, iure ab áliis inter modos non locâtur. Imperatîuus étiam deprecatîuus dícitur,quia per ipſum áliquid precâmur: vt Miſerêre mei Deus.

Quæ ſũt optatíui notæ? Vtinã, ô ſi,vt,quàm, & ſiqua ſũt aduérbia optándi ália. Da exémplũ de vt. Ouid.de Diána, -oráque retro Flexit,& vt vellet própras habuíſſe ſagíttas.

Da exémplum de quàm. Nero apud Suetónium,Quàm vellem neſcíre líteras.

Da optatíui exémplum ſine nota. Alphis Ouidiâna, Vellem nulla forem.

Coniunctîuus vocâtur étiam ſubiunctîuus: quia ipſi álterum verbum ſubiúngitur.

Quæ ſunt notæ coniunctíui? Si, dũ, quum, quin, vt, niſi, &c.

Forma quid eſt? Verbi ſpécies.

Léctito vnde formât? Patébit ex álio libro

Coniugátio quid eſt? Verbi declinátio.

Coniugatiónes verbôrũ quot ſunt? Quátuor. Cur ergo Donâtus ſolùm ponit tres? Tértia Donáti cæditur in tértiam breuem & tértiam longam, quam quartam dícimus.

Prima quæ eſt? Non díſcimus: quia bréuius & facílius per a ante re, &c. cognóſcimus: licet Donâtus rectè dóceat.

Sum, cuius cõiugatiônis aut géneris? Nullîus. Quare? Quia eſt pénitus anómalum, nec in o, nec in or déſinens. Cur eſt anómalum? quia irreguláriter coniugâtur: vt Edo, es éſt: Fero, Volo: quæ tria ſunt tértiæ coniugatiônis: quia dícimus Edunt, ferunt, volunt, vt legunt. Sum autem, eſt pénitus irregulâre.

Quótuplex eſt prætéritũ? Triplex. Imperféctum, quod rem incœptam fuiſſe, nondum perféctam ſignificat: vt Legêbam. Perféctũ, quod rem perféctè actam ſignificat: vt Legi. Plus quàm perféctũ, quod rem diútulè præteriíſſe ſigníficat: vt Légeram.

Amâbã, vnde formâtur? Ab Amas, ſecúnda perſóna præſéntis indicatíui, dempta s, & áddita bam aut bar: vt Amâbam, amâbar.

A' Doces,docêbam,docêbar. Sed in tértia & quarta étiam mutâtur i in e: vt Legis,lege,legêbam,legêbar: Audiêbam,audiêbar.

Amáui, vnde formâtur? In prætérito perféćto non eſt formatiônis generâlis régula.

Amáueram, vnde formâtur? A prætérito perféćto amáui, verſa i in e,fit amáue: áddita ram, fit amáueram; rim,amáuerim: ro,amá uero. Amáui,áddita ſ & ſem,fit amauíſſem: ſ & ſe,fit amauíſſe.

Quot témpora fiunt à prætérito perféćto Indicatíui? Quinque ſecúndum terminatiônem. Quæ? Ram,ſſem,rim,ro,ſſe. Da verſus:

Prætéritum uerbi de ſe dat témpora quinque,
Ram,ſſem,rim,ro,ſſe: formâbit cætera præſens.

In paſſiua voce hæc témpora ſumúntur ex particípio & verbo Sum: vt Lećtus eram vel fúeram,&c.

Amáuerim, potéſtne eſſe optatíui modi? Poteſt certé: quia Diomédes prætéritũ perféćtum optatíui in rim ponit: vt vtinam amáuerim. & id verum eſſe,authoritâte oſténdit Priſciânus. Virgil. li.6. Hac Troiána ten⁹ fúerit fortûna ſecûta. Id eſt vtinã fúerit. Lucan. lib.1, -cónditor artis Fínxerit iſta Tages. Id eſt,vtinam Tages vir ille finxerit iſta.

Amâbo,vnde formâtur? A' ſecúnda perſóna præſéntis indicatíui ſingulâris,abiéćta s, &

áddita bo, aut in paſſiuo bor : vt Amas amâbo amâbor. Doces docêbo docêbor, &c. in prima & ſecúnda coniugatiónibus.

Legam, vnde formâtur? A' prima poſitiône verbi, verſa o in am, & in paſſiuo in ar: vt à Lego, legam, legar : ab Aúdio, aúdiam, aúdiar. Sic cætera in tértia & quarta coniugatiónibus, præter Ibo, Quibo, & antíquè Audîbo, Scibo, &c.

Ama, vnde formâtur? A' ſecúnda perſóna præſéntis indicatíui, abiécta s : vt Amas, ama: Doces, doce: Audis, audi, &c. in prima, ſecúnda & quarta. In tértia mutâtur i in e: vt Legis, lege. In paſſiuo ádditur re : vt Amâre, légere, &c.

Vnde formâtur tértia perſôna præſéntis imperatíui? A' prima poſitiône, verſa o in et vel in ent, in prima coniugatiône: in áliis, verſa o in at vel ant : vt Amo, amet, ament : Dóceo, dóceat, dóceãt. In paſſíuo adiícitur ur: vt Amêtur. Prima perſôna plurâlis imperatíui pręſétis & futúri, fit ex tértia perſóna præſétis abiécta t, & áddita mus: vt Amet, amêmus. In paſſíuo mus in mur vértitur: vt Amêmur, &c.

Amâte, vnde formâtur? A tértia perſôna præſéntis indicatíui amat, adiécta e. Sic à Docet, docête : à Legit, légite : ab Audit, audîte. In paſſiuo pro te, dícitur mini : vt Amámini.

Amâto, vnde formâtur? A tértia perſóna amat, áddita o, & in paſſiuo or: vt Amâtor. Ita à Docet,docêto,docêtor: à Legit,légito, légitor: ab Audit,audîto,audîtor.

Amatôte,vnde formâtur? Ab amâto,áddita te: ita à Docêto,docetôte,&c. In paſſiuo tote vértitur in minor: vt Amáminor. Ámánto,vnde formâtur? Ab amant, áddita o, & in paſſiuo,or: vt Amãtor. Sic à Docet, docénto, &c. Amãtôte,fit ab amánto,áddita te ſyllaba.

Amârem, vnde formâtur? A ſecúnda perſóna indicatíui amas, abláta s, & áddita rem, aut in paſſiuo rer. Sic à Doces, docêrem, docêrer: ab Audis,audîrem,audîrer. Sed in tértia,i vértitur in e: vt Legis,légerem. Hæc vox eſt in preſénti optatíui,& in prætérito imperfécto coniunctíui.

Amem,vnde formâtur? ab Amo,verſa o in em,& in paſſiuo ĩ er,vt Amer,in futúro optatíui,& præſénti cõiũctíui primæ cõiugatiônis In áliis o vértitur in am & ar, vt Legã legar.

Amâre, vnde formâtur? A ſecúnda perſóna præſéntis, abiécta s, & áddita re, vt ab Amas, amâre. Sic à Doces, docêre, ab Audis, audîre. In tértia vértitur i in e, vt à Legis, légere. In paſſiuo re, vértitur in ri, vt Amári: niſi in tértia, vbi abiécta re, vértitur e in i, vt à Légere, legi, &c.

Aduérbium.

A Duérbium quid eſt? Pars orationis quæ adiécta verbo, ſignificatiônem eius explânat atque implet, aliquándo étiam mutat aut mínuit: vt Fórtiter fecit, Non ibo, Parum comeſt.

Vnde dícitur aduérbium? Ab ad, id eſt, iuxta, & verbum: quia iuxta verbum pónitur, vt declâret eius ſignificatiônem.

Vnde deriuántur aduérbia? A nómine, vt Doctè, fórtiter. Sed Audácter pótius, quàm audáciter dícitur, & Difficúlter, non difficíliter, Fácilè, non facíliter. Ab adiectíuis ſecúndæ fiunt aduérbia in e, vt à Pulcher, pulchré.

Ab adiectíuis tértiæ in ter, vt à Comis, cómiter. Hæc ſæpe obſeruántur, non ſemper.

A nómine ſubſtãtíuo, vt Vicâtim, oſtiâtim, oppidâtim, virîtim, id eſt, de viro ad virũ, &c.

A pronómine, vt Huc.

A verbo, vt Sẽſim à ſéntio, Tractim à traho

A nómine & verbo, vt Pedeténtim, à pes & tento.

A præpoſitiône, vt Intrò, &c. Ponúntur itẽ nómina pro aduérbiis: vt Sole recèns orto, id eſt recénter. Toruũ íntonat, pro toruè, &c.

Quot ſunt interrogatíua locôrũ? Sex præ-

cípua. Quæ? Quò, id eſt Ad quem locũ. Quà, id eſt Per quem locum. Vbi, id eſt In quo loco. Vnde, id eſt De quo loco. Quorſum, id eſt Quem locum verſus. Quoúſque, id eſt Quàm longè, vſque ad quem locum.

Quæ aduérbia reſpõdéntur ad Quó? Huc, illuc, iſtuc, eò, áliquò, áliò, foras, intrò, vſquam nuſquam, ſiquò, nequò, &c.

Quæ reſpondéntur ad Quá? Hàc, illàc, iſtàc, eà, áliâ, ſiquà, nequà, &c.

Quæ reſpondéntur ad Vbi? Hîc, illic, iſtic, ibi, ibîdem, alícubi, álibi vel alíubi, intus, foris, paſſim, vſquam, nuſquam, vbîque, ſícubi, &c.

Quæ reſpondéntur ad vnde? Hinc, illinc, iſtinc, alicúnde, intus, foris, necúnde, ſicúnde, ſupérnè, inférnè, &c.

Quæ reſpondéntur ad Quorſum? Horſum, illórſum, iſtórſum, antrórſum, retrórſum, dextrórſum, ſiniſtrórſum, læuórſum, ſurſum, deórſum, &c.

Quæ reſpondéntur ad Quoúſque? Hucúſque, illucúſque, &c

Participium.

PArticípium quid eſt? Pars oratiônis partem cápiens nóminis, partémque verbi.

Vnde dícitur participium? A' partem capiéndo.

Quot ſunt témpora in particípio? Tria. Quæ? Præſens, prætéritum, futûrum. Ans & ens, ſunt præſéntis & prætériti imperfécti témporis. Tus, ſus, xus, & uus, prætériti perfécti & plus quàm perfécti témporis. Dus & rus, futúri témporis.

Præſens vnde formâtur? A prætérito imperfécto indicatíui, verſa bam vel bar in ns: vt ab Amâbam, amans: Lætâbar, lætans: Legêbã, legens, &c. Excipiúntur Iens, Quiens, ab Ibam & Quibam.

Prætéritum vnde formâtur? A ſupíno in u, áddita s: vt à Lectu, lectus.

Futúrum vnde formâtur? In rus, fit à ſupíno in u, áddita rus: vt à Lectu, lectûrus. In dus, fit à genitíuo præſéntis, verſa tis in dus: vt ab Amans amántis, fit Amándus.

Quómodo declarâtur participiũ in vernácula lingua? Præſens ſic, Amans, *aimant, minende.* Prętéritum ſic, Amâtus, *aimé, ghemint.* Futûrum in rus, ſic, Amatûrus, *qui aimera, die zal minen.* Per relatíuum ſcílicet Qui quæ quod, & verbum eiúſdem témporis. In dus ſic, Amándus, *qui ſera aimé, die zal ghemint zin, &c.*

Quot ſunt terminatiónes participiôrũ? Octo. Quæ? Ans, ens, tus, ſus, xus, uus, rus, dus.

Quot modis participium fit nomen? Quátuor. Quibus? Mutatiône regiminis: vt Amans vini: neque enim dícitur, Amo vini, ſed vinum. Comparatiône: vt Amans, quum facit amántior comparatîuum. Compoſitiône, vbi non ita compónitur verbum: vt Innocens, indóctus: neque enim innóceo aut indóceo dícitur. Amiſſiône témporis: vt Amándus, pro Dignus amári, &c.

Coniúnctio.

C Oniúnctio quid eſt? Pars oratiônis annéctens ordinánſq; ſenténtiã. Vnde dícitur coniúnctio? A cõiungéndo: quia cæteras partes in oratiône cõiúngit.

Que, qualis coniúnctio eſt? Enclítica, ſiue inclinatîua. Quare? Quia præcedéntem ſyllabam extóllens, ipſa inclinâtur.

Quot ſunt coniunctiónes enclíticæ? Tres. Quæ? Que, ve, ne: vt Dixítque, communitérve, ſentíſne?

Præpoſítio.

P Ræpoſítio quid eſt? Pars oratiônis, &c. Vnde dícitur Præpoſítio? A pręponéndo: quia præpónitur cæteris

pártibus in oratiône. Præpoſitio quot modis in oratiône locâtur? Duôbus. Quibus? Per cõ poſitiônem, quando eſt pars dictiônis compóſitæ figúræ, vt A'damo. Per appoſitiônem, quãdo non eſt pars dictiônis cõpóſitæ figúræ, vt Ad patrẽ. Da præpoſitiónes accuſatíui caſus. Ad, apud, &c. Quómodo? Dícimus enim Ad patrẽ, Apud villã, Ante ædes, Aduérſum vel aduérſus inimícos, Cis Rhenũ, Citra forũ, Circum vicínos, Circa templum, Cõtra hoſtes, Erga propínquos, Extra términos, Inter naues, Intra mœnia, Infra tectum, Iuxta macéllum, Ob augúrium, Pone tribûnal, Per paríetem, Prope fenéſtram, Propter diſciplînam, Secúndum fores, Poſt tergũ, Supra cælum, Præter officium, Vltra fines, Trans ripã, Círciter annos, Vſq; Océanum, Secus viam, Penes árbitros, Romam verſus.

Da præpoſitiónes ablatíui caſus. A, ab, abs, &c. Quómodo? Dícim' enim, A' domo, Ab hómine, Abs quólibet, Cum exércitu, Corã téſtibus, Clam cuſtódibus, De foro, E' iure, Ex præfectúra, Pro cliéntibus, Præ timôre, Palàm ómnibus, Sine labôre, Abſque iniúria, Tenus pube, quod nos dícimus Pube tenus, Procul dúbio, Procul vrbe.

Da præpoſitiónes vtriúſque caſus. In, Sub, Super, Subter.

Quando accuſatíuo cáſui ſéruiunt? Dum motum ad locum ſignificâmus, vt Eo in templum. Curro ſub antrum. Cado ſuper aquas. Ingrédior ſubter lodîcem.

Quando ablatíuo cáſui ſéruiunt? Dũ quiêtem, aut in loco motum ſignificâmus, vt Sum in cubículo. Iáceo ſub ſponda. Sédeo ſuper víridi fronde. Dórmio ſubter lodîce.

In pro Erga & contra, accuſatîuum ſolùm habet, vt Sub, pro Círciter, aut paulò anté: véluti Crudêlis in hoſtem. Pius in patrem. Sub noctem dixêre vale.

Super pro De, ablatíuo gaudet: vt Super hac re plura tibi aliâs. Clam, vtriúſque fuit caſus, vt Procul. Sed finem fácio, quia in Syntáxi plenè docebímini.

Interiéctio.

Nteriéctio quid eſt? Pars oratiónis
1 ſignificans mentis affèctum voce incóndita. Vnde dícitur interiéctio? Ab interiícior, id eſt interpônor: nam áliis pártibus oratiônis interiícitur, fériem oratiônis rumpens.

Significatiónes interiectiônum quot ſunt? Penè innúmeræ: vt Gaudéntis, doléntis, &c.

Da gaudéntis: vt Euax, oh, o.

315

Da doléntis:vt Heu,hei,o,ah.
Da admirántis:vt Papæ,vah, o.
Da expaueſcéntis:vt Atat,hei,ah.
Da deridéntis:vt Aha,ehe,ahu, phi.
Da ſatiáti:vt Ohe.
Da exclamántis:vt Prò,o,ah.
Da iraſcéntis:vt Nefas, malùm, infándũ, prò nefas, o.
Da laudántis:vt Euge.
Da fugántis: vt A'page.
Da ridéntis:vt Ha,ha,he.
Da deprehendéntis : vt Atat.
Da ſiléntis:vt Au,ſi,ſt.
Da minántis:vt Væh.

Eadem interiéctio ſæpe eſt diuerſârum ſignificatiônum : quo modo Malum, Nefas, Infándum:quæ nómina ſunt,fiúntque interiectiónes.Nam quicquid ánimus intériicit, quo detrácto, contéxtus manet ínteger, fit interiéctio. Virgil. I. Ænéidos, Náuibus(infándum)amíſſis,vnîus ob iram Pródimur. Ordo enim erat,Nos pródimur, amíſſis náuibus, ob iram vnîus Iunônis : ſed cum exclamatiône intériicit infándum,quaſi dicat,Prò ſcelus indígnum.

Digitized by Google

Eiuſdem Deſpau-

TE'RII DE POENITE'N-tia quæſtiúnculæ puérulis non inútiles.

POEniténtia quid eſt? Peccáti commíſſi, cum íntima cordis contritióne, & firmo ámplius non peccándi propóſito, emendátio.

Quis eſt pœniténtiæ efféctus? Pœniténtia ángelos lætíficat, ímpios iuſtíficat, amiſſa bona réuocat, & ad vitam ætérnam inuítat. Quot ſunt rectè pœniténti neceſſária? Quinq;. Quæ? Véniæ ſpes, cordis contrítio, culpæ confeſſio, eórum, quæ ſacérdos fieri iuſſit, complétio, peccáti fuga.

Quómodo peccátum vitátur? Peccándi occaſiónem cauéndo, vtpote voluptátem, ludos, ſpectácula, prauum ſodálem, & id genus réliqua.

Cui nihil dimíttitur? Qui neque dimíttit áliis, neque ablâta pro víribus reſtítuit. Quî id probas? Nam in Domínica oratióne dícitur, Dimítte nobis débita noſtra, ſicut & nos dimíttimus debitóribus noſtris. Et diuus Auguſtinus ait, Non dimíttitur peccâtum, niſi reſtituâtur ablátum. Ergo quibuſcúnque malefécimus verbo vel ópere, pro parte viríli ſatiſfaciâmus: & quicquid ódij in quemuis concépimus, eradicêmus, vt confeſſio noſtra ſit Deo accépta.

Quid eſt confeſſio? Confeſſio, eſt coram ſacerdóte idóneo, vel in extréma neceſſitâte coram quouis, peccatórum declarátio. Qualem decet eſſe confeſſiónem? Veram, de própriis peccátis, íntegram, citam, frequentémque, firmam, modéſtam, voluntáriam, apertam, cum mora, vt planè intelligâtur, cúmque ſufficiénti contritióne, ita vt hóminem tália feciſſe multùm pœníteat: cum firmo ámplius non peccándi, & deínceps pœniténtiam agéndi propóſito.

Quid confitéri voléntí agéndum eſt? Ante ómnia ſecum in cubículo, aut céllula, vel álio ſeceſſu ſæpe & multùm cógitet, vbi, quómodo, quando, cum quibus, quóties, & quàm enórmiter pec-

câuerit, an locutiône, an conſénſu, an voluntâte, an ópere, quid boni omíſerit, quod factum opórtuit. Nec ſatis putet, ſi mentîtum ſe fuiſſe fateâtur: ſed qua in re, quid mali attúlerit mendácium, éxplicet. Nec ſolùm dicat, Peccáui in gula: ſed addat, quantum, an ébrius fúerit, an vomúerit, & cæt. Idq; vbi, & quóties, & cæt. Vbi autem quis ſecum ómnia diligénter diſcúſſerit & penſiculâuerit: tum demum cum magna reueréntia, non tanquam fábulam recitatûrus, ádeat ſacerdôtem; & facto ſigno ſanctæ crucis, dicat, Benedícite. Deínde poſt pauca verba ſacerdôtis, ita pergat, Confíteor Deo cœli, & beátæ Máriæ vírgini, & ómnibus ſanctis Dei, & tibi pater: quia ab hora qua peccâre pótui in præſéntem diem, peccáui nimis, cogitatiône, locutiône, & ópere: Mea culpa, mea máxima culpa. Hinc incípiat dícere quómodo peccáuerit. Primùm cogitatiône, deinde locutiône, poſtrémò ópere & omiſſiône. O'pere, in peccátis mortálibus, in peccátis contra Spíritum ſanctum, &c. Omiſſiône, in mandátis opéribus misericórdiæ, & cæt. Quæ ómnia paucis mox apériam. Vbi autem quæcúnque nóuerit confitens, ſacerdóti diligénter declaráuerit, addet: Quocúnque modo ego miſérrimus peccátor in ómnibus peccáuerim, dico meam culpam: & rogo à Deo véniam: & precor beatíſſimam vírginem Máriam cum ómnibus ſanctis, & te pater, vt orêtis pro me Dóminum Ieſum Chriſtum peccatôrum meôrum véniam. Si plura occúrrerent, libénter confitêrer. A te autem, pater mi, ſupplíciter peto, vt à peccátis me abſóluas, & ſacroſánctæ eccléſiæ me reſtítuas.

Quid eſt peccâtum? Præcépti diuíni inobediéntia. Quid eſt delíctum? Eſt boni, quod fieri opórtuit, omíſſio. Sed differéntia peccáti & delícti plerúnque confúnditur. Quótuplex eſt peccâtum? Triplex. Quómodo? Originâle à protopláſto, quod baptíſmate delêtur. Veniâle, quod vénia non caret, étiam ſine confeſſiône. Et mortâle, quod ſine cōfeſſiône & pœniténtia ad ætérnam mortem ducit. Quot ſunt peccâta mortália? Septem. Quæ? Supérbia, ira, inuídia, gula, luxúria, acédia, & auarítia.

Quæ ſunt peccâta in Spíritum ſanctum? Pértinax ágnitæ veritâtis impugnátio. Véniæ à Deo impetrándæ deſperátio, quia Deus miſéricors eſt peccátis. In malis obſtinátio. Próximi virtûtis ódium & inuidéntia. Pœniténtiæ contémptus.

Quæ ſunt peccâta aliêna? Ad mala patránda iúſſio, irritátio, cōſénſus, conſílium, laudátio, permíſſio, cōfúgium, & participátio.

Quæ ſunt peccâta coram Deo vindíctam poſcéntia aut clamántia? Homicídium, peccâtum Sodomíticum, vel contra natúram, paúperum oppréſſio, mercêdis deténtio.

Quæ ſunt circunſtántiæ peccâta aggrauántes? Ordo, locus, ſciéntia, tempus, ætas, condítio, númerus, mora, cópia, cauſa, modus, dígnitas, puſilla reſiſténtia.

Quot ſunt fidei artículi? Duódecim. Qui? In Apoſtolôrum ſymbolo hunc in modum locántur. *Petrus*: Credo in Deum Patrẽ omnipoténtem, creatôrem cæli & terræ. *Andréas*: Et in Ieſum Chriſtum, fílium eius vnicum, Dominum noſtrum. *Iacôbus maior*: Qui concéptus eſt de Spíritu ſancto, natus ex Mária vírgine. *Ioánnes*: Paſſus ſub Póntio Piláto, crucifixus, mórtuus & ſepúltus. *Thomas*: Deſcéndit ad inférna, tértia die reſurréxit à mórtuis. *Iacôbus minor*: Aſcéndit ad cælos: ſedet ad déxteram Dei Patris omnipoténtis. *Philíppus*: Inde ventúrus eſt iudicâre viuos & mórtuos. *Bartholomæus*: Credo in Spíritum ſanctum. *Matthæus*: Sanctam eccléſiam cathólicam, Sanctôrum communiônem. *Simon*: Remiſſiônem peccatôrum. *Iudas Thaddæus*: Carnis reſurrectiônem. *Matthías*: Vitam ætérnam. Amen.

Quot ſunt eccléſiæ præcépta? Quinque. Quæ? Feſtis audîre ſacrifícium, quam Miſſam vocant. Semel, vt mínimum, vnoquôque anno cõfitéri. Sacram Euchariſtiam reuerénter páſchate ſúmere. Feſta pública celebrâre. Ieiúnia quátuor témporum cum vigíliis & quadragéſima dilıgénter obſeruâre.

Quot ſunt ſacraménta? Septem. Quæ? Coniúgium, ſacerdótium, baptíſmus, confirmátio, ſacroſáncta Euchariſtia, conféſſio, poſtrêma vnctio.

Quot ſunt dona Spíritus ſancti? Septem. Quæ? Sapiéntia, ſciéntia, intelléctus, conſilium, fortitúdo, píetas, timor Dómini.

Quot ſunt opera miſericórdiæ ſpirituália? Septem. Quæ? Peccántem corrígere, dubitánti rectè conſúlere, ignorántem docêre, mœſtum conſolári, iniúrias ferre, delinquénti ignóſcere, pro ſalûte próximi orâre.

Quot ſunt corporália miſericórdiæ ópera? Septem. Quæ? A Egrótos viſitâre, eſuriénti cibum & ſitiénti potum donâre, captíuum redímere, nudum veſtîre, peregrínũ hoſpitári, mórtuum ſepelîre: &, vt ſummâtim dicam, cunctis míſeris ſubuenîre pro víribus & cómpati.

Quot ſunt beatitúdines? Octo. Quæ? Continéntur pulchrè in

his Dei noſtri IESV CHRISTI verbis mellitiſſimis.
Beáti paúperes ſpíritu,quóniam ipſórum eſt regnum cælórum.
Beáti mites,quóniam ipſi poſſidébunt terram.
Beáti qui lugent,quóniam ipſi conſolabúntur.
Beáti qui eſúriunt & ſitiunt iuſtítiam,quóniam ipſi ſaturabúntur.
Beáti miſericórdes,quóniam ipſi miſericórdiam conſequentur.
Beáti mundo corde,quóniam ipſi Deum vidébunt.
Beáti pacífici,quóniam ipſi filij Dei vocabúntur.
Beáti qui perſecutiónem patiúntur propter iuſtítiam, quóniam ipſórum eſt regnum cælórum.

Quot ſunt virtútes cardinales? Quátuor. Quæ? Iuſtítia, Prudéntia, Temperántia, Fortitúdo.

Quot ſunt virtútes theológicæ? Tres. Quæ? Fides, Spes, Cháritas.

Quot ſunt ſenſus? Quinque. Qui? Viſus, Audítus, Olfáctus, Guſtus, Tactus.

Quot ſunt antíquæ legis præcépta? Decem. Quæ? His Aldi vérſibus declarántur elegantiſſimé.

Mente Deum tota veneráre, & ſemper adóra.

Præcépta decálogi ſunt decem, quæ habéntur in Exodo, cápite vicéſimo. Primum præcéptum eſt, Non habébis deos aliénos coram me.

Non iures fruſtrà ſanctiſſima númina diuûm.

Secúndum præcéptum, Non aſſúmes nomen Dómini Dei tui in vanum. Nec enim habébit inſóntem Dóminus eum qui aſſúmpſerit nomen Dómini Dei ſui fruſtrá.

Hinc cáueas feſtis quicquam exercère diebus,
Quod vétitum eſt. Magno pius áffice honóre paréntes.

Tértium præcéptum eſt, Meménto vt diem ſábbathi ſanctífices, id eſt, omnem diem feſtum, quem públicé celebrári ſancta eccléſia præcipit. Quartum præcéptum eſt, Honóra patrē tuum, & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram.

Ah ne occide hóminem. Nunquam furáre. Malignus
Eſſe caue teſtis. Necnon bonus éffuge lectum
Concútere altérius, tædas fœdáre iugáles.
Non modò ne turpis ſis, lege iuberis adúlter:
Sed ne nuptæ quidem altérius tibi mente petátur.
Cuncta aliena (bonus quò ſis) cupiſſe caueto.

Quintum præcéptum, Non occídes. Sextum, Non furtu fácies. Séptimum, Non loquêris cõtra próximum tuum falſi teſtimónium. Octâuum, Non mœcháberis. Nonum, Non d ſiderâbis vxôrem próximi tui. Décimum, Non concupíſces d mum eius, non ſeruum, non ancíllam, non bouem, non áſinun nec ómnia quæ illîus ſunt. Tæda, eſt fax. Sponſæ cum tædis n béntes ad marîtum nocte ducebántur.

Hæc quicúnque decem ſummi præcépta Tonántis
Chriſtícola, vt debet, ſeruârit: cárcere liber
Córporis ad cæli felícia tecta volâbit
Lætus: & ætérnùm caritûrus morte quiéſcet.

Quiſquis Chriſtiânus Dóminum Deum ſuum ex toto corde ſuo, & ex tota ánima ſua díligens, hæc decem Omnipoténtis Dei mandâta ſeruâuerit, ex hac lachrymârum valle ad vitam ducêtur ætérnam. Quam nobis donâre dignêtur mitíſſimus Dóminus Deus noſter IESVS CHRISTVS. Amen.

EXCVDEBAT ROBERTVS STEPHANVS, LVTETIAE X. CAL. AVGVSTI, ANNO M. D. LIX.

99 951505